

bijenteelt

Maandschrift voor de Bijenteelt - ISSN 0166-6444

Jaargang 93 - no. 3 - maart 1991

Officieel orgaan van de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland

bijenteelt

MAANDSCHRIFT VOOR DE BIJENTEELT
ISSN 0166-6444

Officieel orgaan van de V.B.B.N.
**VERENIGING TOT BEVORDERING DER
BIJENTEELT IN NEDERLAND**

Opgericht 1897

Hoofdredakteur
J. Beetsma

Redactieleden
M.L. Boerjan, O. de Kat

Vaste medewerkers
N. de Jong, A. Neve, J.J. Speelziek, K. Zoet

Bureauredactie
M.J.E.M. Canters

Ledenblad
Oplage 7250
Verschijnt 11x per jaar,
in juli en augustus gecombineerd

Proefnummers
op aanvraag

Advertentie-tarieven
op aanvraag

**REDACTIE, SECRETARIAAT en
LEDENADMINISTRATIE**
VBBN, Grintweg 273,
6704 AP Wageningen

Telefoon
VBBN (secretariaat/redactie) 08370-22422
Bijenhuis (handel/winkel) 08370-22733

Telefax
08370-24180

Openingstijden
Secretariaat di. - vr. 9.00-16.00 uur
Winkel di. - vr. 9.00-18.00, za. 9.00-13.00 uur

Postgiro
VBBN (vereniging) 84.68.01
Bijenhuis (Winkel) 82.32.76

Bankrelatie
ABN, Wageningen, Postgiro 82.41.84
Rek.no. VBBN (Vereniging) 53.90.42.897
Rek.no. Bijenhuis (Handel) 53.90.42.900

Registratie K.v.K.
VBBN: Verenigingsreg.no. V119736
Bijenhuis: Handelsreg.no. 11433

Druk
Drukkerij Modern BV, Bennekom

Alle in het Maandschrift gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs.

De redactie houdt zich het recht voor de bijdragen in te korten of te redigeren.

Overname van artikelen en illustraties is toegestaan na overleg met de Redactie en dan met bronvermelding.

Kopij, opgave en betaling van advertenties en speurbijtes **zes weken voor de maand van plaatsing**, aan het Bijenhuis sturen. Tekst bij voorkeur typen; foto's liefst zwart/wit. Het maandschrift verschijnt omstreeks de 1ste van de maand.

jaargang 93 - nummer 3 - maart 1991

Inhoud

Van de redactie	75
De Bij en Wij in het Educatief Museum	75
Voor de beginner	
Het begint menens te worden	Otto de Kat 76
Het onderzoeksplan voor 1991 van de	
Ambrosiushoeve	A. de Ruijter 79
Van imker tot imker	Ko Zoet 81
De linde in Nederland	Frans Janssen 84
Het Groentje 90 jaar geleden	Ko Zoet 86
Landelijke trekvlinderdag	87
Bij en plant in beeld	Arjen Neve 88
Bijenmarkt Driebergen	Jan Dommerholt 90
Geknipt voor u	Ko Zoet 90
Carnicateeltdag Oost-Nederland	G. Luttikhuis
Apimondia Symposium 1991	92
Boekbespreking	
Bestrijdingsmiddelen, gebruik en risico's	Frans Janssen 92
De lezer schijft	
Handelsperikelen	S. van den Berg 93
Wat betekent braaklegging voor de imker	Henk Joosten 94
De bij en haar imkers	O. de Meijer 94
Koninginneteelt	
De Carnicabijeenkomst weer een succes	G. Luttikhuis 95
Bevruchtungsstation Schiermonnikoog weer open	M. Bijnen 96
Verenigingsnieuws	
Fusie, modegril of middel om te overleven?	Frans Janssen 97
Een voorbeeld om na te volgen	G. Luttikhuis 98
Diploma-uitreiking basiscursus Bijenteelt	G.F.M. van den Aker 98
De Hardenbergse jeugd leert imkeren	G. Luttikhuis 99
Nieuwjaarsreceptie subvereniging Enschede	99
Officiële mededelingen	
Tips	C. van den Brand 99
Cursussen	100
Agenda	101

Bij de voorplaat

Het verzamelen van bijen met stuifmeelklompjes door een onderzoeker van de Ambrosiushoeve in een boomgaard in Haalderen ten behoeve van een veldproef voor het testen van bestrijdingsmiddelen.

Van de redactie

Regelmatig ontvangt de redactie vragen over het bestrijdingsmiddel Apistan. Naar aanleiding van deze vragen heeft de hoofdredakteur, de heer J. Beetsma, contact gezocht met Dr. P.A. Oomen, werkzaam op Plantenziektenkundige Dienst te Wageningen. Recentelijk ontvingen wij een antwoord op onze vragen. Dit antwoord volgt hieronder.

Over de toelating en het gebruik van Apistan

Hoe staat het met de toelating van Apistan? Een veel gestelde vraag. Daarop het volgende antwoord van een deskundige betrokken bij de toelating van bestrijdingsmiddelen.

Apistan is een bestrijdingsmiddel. Alle bestrijdingsmiddelen zijn bij wet verboden tenzij ze zijn toegelaten. De toelating baseert zich op een afweging van het nut (bijvoorbeeld voor de bijenteelt) en het risico (bijvoorbeeld voor de toepasser). Om die afweging te kunnen maken dient de overheid te beschikken over een groot aantal gegevens van ieder middel. De afweging van nut en risico van Apistan is in Nederland nog niet gemaakt aangezien nog niet alle noodzakelijke gegevens beschikbaar waren. Het feit dat Apistan in Nederland nog niet is toegelaten wil dus niet zeggen dat er sprake zou zijn van bijvoorbeeld grote giftigheid of kankerverwekkendheid of iets dergelijks, maar alleen dat de afweging nog niet is voltooid. Natuurlijk is het vervelend voor de bijenteler dat een klaarblijkelijk effectief middel als Apistan lang op zich laat wachten. Gezien echter de mogelijke risico's van bestrijdingsmiddelen in het algemeen is het tenminste evenzeer belangrijk dat deze risico's zorgvuldig worden ingeschat en de afweging met het nut zorgvuldig gebeurt. En dat kost helaas tijd.

De Bij en Wij in het Educatief Museum

De tentoonstelling 'De Bij en Wij' vertelt iets over de verschillende aspecten van bijen en hommels. De tentoonstelling is tot stand gekomen in samenwerking met de Ministeries van Landbouw, Visserij en Natuurbeheer en Welzijn, Cultuur en Volksgezondheid, het Milieu Educatie Centrum te Eindhoven en het Nationaal Natuurhistorisch Museum te Leiden.

Er is een prachtige collectie (geprepareerde!) bijen en hommels aanwezig. Op een heldere wijze wordt het wonen, de werkverdeling en het gedrag van bijen en hommels aan de hand van talloze afbeeldingen en modellen uitgelegd. Ook de computersimulatie

ontbreekt niet! De bijen 'dansen' over het computerscherm. Door middel van allerlei dansvormen 'vertellen' de bijen waar stuifmeel en nectar te vinden is. Ze doen dat door bepaalde patronen op de raat te lopen; een patroon dat door andere bijen gevolgd wordt. Door op de knop van de computer te drukken is te zien welke dans wordt uitgevoerd. In de expositie is ook te zien welke kleuren bijen wél en mensen niet kunnen zien. Een drietal maquettes toont de landschappen in Nederland in het verleden, heden en de gewenste toekomst. Een toekomst met hopelijk meer begroeide bermen, hooilanden, houtsingels en minder overbemesting en bestrijdingsmiddelen. Want om te overleven is de bij op de mens aangewezen. . . In Nederland dragen we zorg voor 80.000 bijenvolken.

De expositie beperkt zich niet tot Nederland. Ook de gevolgen van de ramp in Tsjernobil (1986) laten zien dat een milieuramp op grote afstand nadelige gevolgen heeft voor mens en natuur in Nederland.

Voor de bijenhouders is december de maand om de varroamijt te bestrijden. In januari worden de bijenkasten aan de tuinders met aardbeien- en tomatenkassen verhuurd. Februari is een spannende tijd voor de bijenhouder. Bij een temperatuur van 10 graden gaan de bijen uitvliegen om zich van hun ontlasting te ontdoen: de zogenaamde reinigingsvlucht. In maart gaan de bijen stuifmeel halen uit de eerste bloemen en worden er eitjes gelegd.

Ook de apitherapie, de genezingsbehandeling met bijenprodukten, wordt in de expositie 'De Bij en Wij' aan de orde gesteld. De therapie is gebaseerd op de wisselwerking tussen bijen, planten en mensen. De therapie was reeds bekend bij de oude Egyptenaren en de Grieken. Sinds enkele jaren is de belangstelling weer terug en wordt diepgaand onderzoek verricht. Met een druk op de knop kunnen de bezoekers hun opgedane bijenkennis testen.

Het Educatief Museum aan de Badhuislaan (zijstraat van de Vaartweg) te Hilversum is voor het publiek geopend van do. t/m zo. van 13.00-17.00 uur. Tel. museum: 035-218403 of bestuur: 035-48263

OUDE RAAT

Er circuleert een 'verhaal' in het land, dat het Bijenhuis geen oude raat meer zou innemen.

Niets is minder waar, uw oude raat, mits van goede kwaliteit, wordt graag door uw vereniging ingenomen.

Het Bijenhuisteam

Wanneer moet nu je wát doen?

Het moeilijkst voor een beginnend imker is niet zozeer hoè hij of zij een bepaalde handeling moet verrichten maar wanneér die moet gebeuren. Voeren, ruimte geven, kunstraat bijhangen, verenigen, ja zelfs afleggers maken, doppen breken en moeren merken zijn vaardigheden die je al vrij gauw onder de knie hebt; maar het juiste tijdstip ervan bepalen, geeft nogal eens problemen. Omdat het weer in de verschillende seizoenen voor een belangrijk deel de ontwikkeling van de volken bepaalt, zal de imker zich daaraan moeten aanpassen. Vooral in het voorjaar spelen die verschillen een grote rol; het moment waarop er iets aan de bijen gedaan moet worden, kan het ene jaar twee of zelfs drie weken eerder liggen dan het andere jaar.

Als voorbeeld noem ik de bloeitijd van het fruit. Al sinds jaren breng ik, samen met enkele collega's, enkele van mijn bijenvolken naar de boomgaarden in de Beemster. Meestal vindt die fruitreis plaats in de vierde week van april, vaak op koninginnedag. Ongeveer een week tevoren belt de heer Mulder, die de Noordhollandse fruittelers vertegenwoordigt, mij op om de precieze reisdatum mee te delen; aan de ontwikkeling van de knoppen kan hij het begin van de bloei heel aardig voorspellen. Per jaar kan dat bloeibegin flink verschillen. Zo brachten we in 1986 onze bijen pas op 10 mei naar de Beemster, terwijl de heer Mulder ons in 1990 reeds op 6 april op het fruit verwachtte!

U begrijpt dat die verschillen in de natuur consequenties hebben voor het werkschema van de imker; de kalender van de bijen ziet er heel anders uit dan die van de mensen.

Voor de beginner

Het belang van vliegplankwaarnemingen

Ook zonder dat u een kast openmaakt kunt u een he-le-boel te weten komen over het bijenvolk door regelmatig te kijken naar wat er allemaal bij de vliego-pening gebeurt. U leert op den duur hoe je aan het vlieggat heel aardig kunt aflezen hoe het er binnen toegaat. Is het een zwak volk, is het moerloos, heerst er een ziekte, zijn er zwermplannen, is het binnen te warm, is er rooverij? Op deze en nog veel meer vragen kun je vaak het antwoord vinden op en om de vliegspleet. Als u daar wat meer van wilt weten, kan ik u het aardige boekje 'Bij het vlieggat' van Heinrich Storch aanbevelen. Storch gaat zelfs zo ver door te

stellen dat een ingreep alleen dan gerechtvaardigd is als men uit de tekenen aan de buitenkant herkend heeft wat er binnen mis is.

Maar laten wij nu maar het zekere voor het onzekere nemen en onze bijenkast(en) toch maar van binnen bekijken. Zeker na die lange winterzit is dat niet alleen gerechtvaardigd maar zelfs noodzakelijk.

De voorjaarsinspectie

Meestal vindt de eerste voorjaarsinspectie plaats ergens tussen half maart en half april. Kies daarvoor een dag uit met weinig wind en een middagzonnetje dat voor een temperatuur in de bijenstal zorgt van zo'n graad of 15, 16. Bereid u op zo'n inspectie altijd op uw gemak voor. Denk goed na wat u precies wilt gaan doen en zorg ervoor dat alles wat u daarbij nodig denkt te hebben - zoals raampjesbeitel, (smeulende) beroker, een doek om de raampjes tussentijds even af te dekken, een paar uitgebouwde reserveramen of vulblokken - binnen handbereik klaar staat. Heeft u al zo'n imkerskist zoals ik de vorige maand beschreef?

Zet naast de te openen kast een leeg drieramertje. Daarin kunt u dan, mocht dat nodig zijn, even een raampje weghangen. Trek gemakkelijk zittende kleding aan, liefst in lichte kleuren: een laboratoriumjas, imkersoverall of -jack.

Wie in een trui en een donkere ribcord broek aan zijn bijen gaat werken, vraagt erom gestoken te worden. Doe eventuele ringen ook maar af.

Bij deze eerste inspectie van het jaar moet u zich op zijn minst de volgende vijf vragen stellen:

1. Hoeveel ramen bezet het volk?
2. Is er werksterbroed aanwezig?
3. Is het volk gezond?
4. Is er voldoende voedsel aanwezig?
5. Hebben ze voldoende ruimte?

Steek nu de schraapbeitel een klein eindje onder de dekplank.

U zult merken dat die stevig vastgekit zit. Als dat niet het geval is en de dekplank zonder enige weerstand op te lichten is, kan dat een slecht teken zijn: het volk is zwak en/of moerloos. Maar we gaan er nu maar even van uit dat dit niet het geval is.

Maak de plank voorzichtig los (zonder knal!) en til hem langzaam op (een imker heeft nooit haast). Tegen de onderkant zitten om deze tijd meestal niet veel bijen. Laat die daar maar zitten en leg de dekplank ondersteboven weg. Als de dekplank echter dicht met bijen bezet is, kunt u ze beter boven de raampjes afslaan.

Gebruik zo weinig mogelijk rook, of nog beter: helemaal geen.

U stoort de bijen dan zo weinig mogelijk. Bovendien zijn ze in het algemeen in het voorjaar helemaal niet steeklustig.

Als de dekplank verwijderd is, kunt al meteen aardig schatten hoeveel ramen het volk bezet. Onder een 'bezet' raam verstaan we een raam waar flink wat bijen op zitten, dus niet een stuk of tien, twintig, maar flink wat meer.

Nu gaan we kijken hoe het met het broed staat. Daarvoor hoeft u heus niet alle ramen na te zien. Stel dat het volk acht raampjes bezet. Dan zullen de beide kantramen (de nummers 1 en 10) waarschijnlijk vol voer zitten en de ramen 2 en 9 daarnaast ook voor een flink deel. Die zijn dan hopelijk verder gevuld met veel stuifmeel. De kans is groot dat in dit volk de overige zes ramen (3 t/m 8 dus) broed bevatten, de middelste het meest. U hoeft dus alleen maar de ramen 3 en 8 een klein eindje op te tillen om te zien of dit inderdaad het geval is.

Kijk dan of er gesloten werksterbroed (vlak verzegeld) aanwezig is. Zo ja, dan weet u eigenlijk al genoeg: in ieder geval zat er nog tot voor kort een leggende moer in. Mocht u alleen eitjes en eventueel larfjes aantreffen, dan is de moer later gaan leggen. Maar dan zal het broednest zeker niet zes ramen omvatten. Wees met zo'n volk in deze tijd een beetje voorzichtig. Het gevaar dat de bijen de koningin gaan inballen is zeker niet denkbeeldig. Kijk voor de zekerheid ongeveer een week later of er nu wel vlak verzegeld broed is. Het is trouwens helemaal niet noodzakelijk dat u bij elke inspectie de moer zoekt.

Een voorzichtige stelregel bij die eerste voorjaarscontrole is: zit het volk op zeven of meer ramen dan kunt u tevreden zijn, bezet het er vijf of zes dan is de volkssterkte matig te noemen en bij drie of vier ramen mogen we van een zwak volk spreken.

Als de kantramen beschimmeld zijn, vervang ze dan. Als u geen uitgebouwde raampjes meer heeft, hang er dan voorlopig een vulraam voor in de plaats. Verander voorlopig nog niets aan de volgorde van de ramen.

In een volk dat zich goed ontwikkelt, mag u begin april naast (niet in!) het broednest een kunstraat hangen. Dat kan zeker als u ziet dat de bijen witte randjes aan de cellen bouwen. In diezelfde tijd kunt

u dan ook de moer merken, eventueel knippen. Als u dat zelf nog niet aandurft, vraag dan of u mentor het wil doen. Later kunt u zelf oefenen op een dar.

Tot dusverre ben ik er vanuit gegaan dat u uw volk(en) op één broedkamer overwinterd heeft. Als ze twee bakken tot hun beschikking hadden, dan zal het overgrote deel van het volk nu boven zitten. Wanneer het een matig sterk volk is, zou ik de lege onderste broedkamer voorlopig maar weghalen. U kunt dan de volgende maand altijd nog zien wat u doet. Als het volk echter al aardig naar beneden begint 'door te zakken', moet u natuurlijk de onderbak laten staan.

De bedoeling is dat de volken uiteindelijk allemaal een dubbele broedkamer hebben. In de volgende aflevering van deze rubriek vertel ik u daar meer over.

Darrebroed: een goed of een slecht teken?

Als u, behalve flinke plakken werksterbroed, ook darrebroed ziet, dan hoeft u zich niet ongerust te maken. Integendeel, het kan bijna niet anders of u heeft met een volk te maken dat zich goed aan het ontwikkelen is.

Mocht u alleen maar darrebroed tegenkomen of bultbroed (dat is darrebroed in werkstercellen) dan is het niet zo best. U volk heeft dan een darrebroedige moer of is moerloos. In het laatste geval zullen er eierleggende werkbijen aanwezig zijn. Zo'n volk is moeilijk te redden. Vraag uw mentor om raad. Hij zal u waarschijnlijk adviseren het volkje maar af te slaan voor de bijenstand. De bijen bedelen zich dan wel in bij andere volken. Was het uw enige volk? Probeer dan uw mentor zo ver te krijgen dat hij met u meegaat naar de eerste de beste bijenmarkt (bijvoorbeeld zaterdag 13 april in Driebergen) en koop daar een nieuw. . .

Inmiddels heeft u natuurlijk al gezien hoe het met de voedselvoorraad staat. Mocht die toch te klein zijn, geef dan een paar keer een voerbakje lauwwarm suikerwater (drie delen suiker, twee delen water). U mag nu best overdag voeren, 's nachts is het vaak nog te koud om het op te nemen. Mijn mentor zei altijd: 'Tot de langste dag mag je overdag voeren, daarna niet meer, vanwege roverij'. Maar nogmaals zeg ik: voeren (ook drijfvoeren) in het voorjaar moet niet nodig zijn!

Nog een bijenziekte

Een ziekte waar we, behalve de al eerder in deze rubriek genoemde nosema en amoebeziekte, in het voorjaar extra op bedacht moeten zijn, is kalkbroed. Dit is een ziekte die veroorzaakt wordt door een schimmel die het open broed infecteert. Dat gebeurt vooral als het broednest niet op temperatuur gehouden kan worden, dus wanneer er meer broed is (door drijfvoeren bijvoorbeeld!) dan het volk op dat moment aankan.

Op de vliegplank en op de bodem vind je dan witte en grauwwarte mummies. Die donkere gemummificeerde larven zijn bedekt met sporen die voor verdere besmetting kunnen zorgen. Al lukt het aan niet al te zwaar besmette volken wel de mummies te verwijderen, toch moet u de ernst van deze ziekte niet onderschatten. Sommige volken kunnen er behoorlijk last van hebben en daardoor bovendien weer andere besmetten.

De kastkaart

Noteer in uw eigen telegramstijl na elke inspectie uw bevindingen en ingrepen. Meteen doen, niet nadat u nog een of twee volken nagekeken heeft, want dan bent u al weer een heleboel vergeten. Schaf daarvoor een pakje systeemkaarten van 15 bij 20 cm aan. Prik aan de binnenkant van ieder kastdeksel een kaart; ieder jaar een nieuwe. Sommigen gebruiken liever een ringband waarin voor ieder volk een apart blad. Dat is natuurlijk ook prima. Maak notities over volkssterkte, broed, hoeveelheid voedsel en dergelijke.

Het knutselkarweitje waar geen imker aan ontkomt

Hoewel er nogal wat imkers zijn die er een grote hekel aan hebben, doen de meeste het toch wel met een zeker plezier: raampjes timmeren en kunstraat inzetten. Ik adviseer u nu reeds een voorraadje broed- en honingkamerramen kant en klaar te maken. Als u tot het laatst wacht, wordt het vast en zeker haastwerk en dat is nooit ergens goed voor.

De techniek ervan heeft u waarschijnlijk wel op een beginnerscursus geleerd of afgekeken bij een collega-imker of natuurlijk uw onvolprezen mentor. Ik geef u dus hier geen uitvoerige bouwbeschrijving maar volsta met het noemen van enkele belangrijke punten.

- De raampjes moeten beslist haaks in elkaar gezet worden, anders past straks de kunstraat niet en komen er problemen met de bijenruimte. Er bestaat een speciale raampjesmal, maar zonder gaat het ook wel.
- Doe voor u de latjes vastspijkert, eerst een druppeltje lijm ertussen.

- De spijkertjes in de bovenlat moeten horizontaal gespijkerd worden en niet van boven naar beneden; de lat kan dan nooit losschieten.
- Maak bij een broedkamerraam vier en een honingkamerraam drie gaatjes in elke zijlat; de bovenste en onderste ongeveer 2 cm vanaf de horizontale latten.
- Gebruik per (broedkamer)raampje niet één draad maar twee. U moet dan dus niet twee maar vier uiteinden met een spijkertje vastzetten. Mocht een draad breken, dan hoeft u niet het hele raam opnieuw te bedraden.
- Als u de gaatjes met een elektrische boor aanbrengt, heeft u minder last van braam; de draad gaat er dan gemakkelijker door.
- Boor wel loodrecht, want de kunstraat moet precies in het midden van het raampje komen te zitten.
- Er bestaat een handige draadspanner waarmee u de draad na het vastspijkeren nog eens extra stevig kunt spannen.
- Smelt de kunstraat zo in dat de onderkant tegen de onderlat komt. Dat vergemakkelijkt later het zoeken naar de koningin (waarom, denkt u?). De kier aan de bovenkant bouwen de bouwen zelf dicht.
- Werk netjes en accuraat, snuif ondertussen de heerlijke geur van de was op en droom er maar vast van dat al die raten straks prachtig uitgebouwd zijn en gevuld met mooie plakken broed en stuifmeel en natuurlijk vele ponden honing!

In het algemeen wordt gevonden dat men ieder jaar ongeveer een derde deel van zijn broedratenbestand moet vernieuwen. In het bekende Duitse blad 'Die Biene' schreef onlangs een imker dat hij jaarlijks zelfs de helft vervangt. Om hygiënische redenen is daar veel voor te zeggen. U zult echter nog niet aan vernieuwen toe zijn, eerder aan uitbreiden; tekort aan raten is vooral bij beginnende imkers een groot probleem.

U zou al kunnen gaan reizen

Als u de mogelijkheid heeft de bijen naar de wilg te brengen, moet u dat beslist doen, vooral vanwege het stuifmeel dat van zeer hoogwaardige kwaliteit is. De wilg levert daarmee een grote bijdrage aan de voorjaarsontwikkeling van de bijen. In veel landen is het daarom ook verboden bloeiende takken van in het wild groeiende wilgen te snijden en te verkopen. Maar denk er om: stuur alleen volken weg die over een flinke voorraad reservevoedsel beschikken.

De volgende maand

Zo omstreeks 1 april is het aantal bijen dat een volk bevat op zijn kleinst; veel oude winterbijen zijn gestorven en jonge bijen zijn er nog niet zoveel. Maar u zult versteld staan hoe snel de volken zich in april (en mei) ontwikkelen. Hoewel het absoluut vast

staat dat de ontwikkeling van ei tot werkbij drie weken duurt, zou je nu haast denken dat het ook in een dag of tien kan! Maar dat is natuurlijk onzin. Let maar eens goed de komende weken op die explosieve groei. Voor u het weet hangt er ergens in de buurt een grote zwerm afkomstig van het volk waar u zich nu nog ongerust over maakt. . .

Het verenigen van bijenvolken, het geven van meer ruimte, het reizen naar fruit en koolzaad en de naderende zwermtijd, dat zijn de voornaamste onderwerpen die de volgende maand in deze rubriek aan de orde komen.

En heeft u al besloten of u met een voorjaarsreis meedoet?

Tijden vol spanning komen er aan maar ik zou geen mooiere ontspanning weten!

Wie o wie?

Wie wil de korf, die in de voortuin van het Bijenhuis stond, en veel geleden heeft van de storm van verleden jaar, opknappen??

Hij/zij die zich spontaan aanbiedt op deze oproep, kan rekenen op een goede verzorging (koffie/thee) en een kleine vergoeding.

Wie meldt zich bij Roel ten Klei op telefoonnummer 08370-22733.

Het onderzoeksplan voor 1991 van de Ambrosiushoeve

A. de Ruijter

Het jaar 1990 was een goed jaar voor de Ambrosiushoeve. Ondanks de extra inspanningen voor het zesde internationale symposium over bestuiving, dat grotendeels door de medewerkers van de Ambrosiushoeve in augustus in Hilvarenbeek werd georganiseerd, is het toch gelukt om vrijwel het gehele proefplan voor 1990 uit te voeren. In het voorjaar van 1991 zal een overzicht van het verrichte onderzoek in de bladen verschijnen. Over sommige onderzoeksprojecten zal in de vorm van aparte artikelen worden gepubliceerd.

Tijdens het Symposium bleek internationaal veel belangstelling te bestaan voor het werk van de Ambrosiushoeve, vooral voor de resultaten betreffende het onderzoek naar bestuiving door insecten in de glastuinbouw (honingbijen bij paprika en hommels bij tomaat). Hoewel het werk aan de hommelteelt veel aandacht krijgt, moet niet vergeten worden dat het meeste werk op de Ambrosiushoeve nog steeds uitgevoerd wordt met honingbijen. Op basis van het lopend onderzoek, de ontwikkelingen in de praktijk en de onderzoeksvoorstellen die door het bedrijfsleven bij het bestuur zijn ingediend, is het plan voor 1991 opgesteld en vervolgens door het bestuur goedgekeurd. Er is gestreefd naar een proefplan waarin de vier hoofdthema's van onderzoek op een evenwichtige manier vertegenwoordigd zijn. Per onderzoeksthema volgt hieronder een overzicht van de geplande projecten.

1. Teelt en manipulatie van honingbijen en andere bestuivende insecten

1.5 Solitaire bijen

De vermeerdering gaat voorspoedig en de resultaten met het gebruik van deze insecten zijn goed. De belangstelling voor het gebruik van solitaire bijen is

groeïende. Voortzetting van dit onderzoek is zeer gewenst. De prioriteit van dit project hangt af van de medefinanciering door de NTZ.

1.6 Overwinteren van kleine honingbij volkjes

Ook het onderzoek aan kleine bestuivingsvolkjes heeft goede resultaten opgeleverd. Dit jaar zal aan de hand van de resultaten van 1989 en 1990 ook aandacht besteed worden aan de economische aspecten van het gebruik van kleine volkjes. Gezien het beëindigen van de projectfinanciering per 1 januari 1991 zal dit project op beperkte schaal worden voortgezet. In het najaar van 1990 is een aantal van 30 kleine volkjes ingewinterd.

1.9 Hommelteelt

Het door Brinkman gefinancierde project loopt per 1 oktober af. De ontwikkelingen op het gebied van de teelt en het gebruik van hommels zijn zowel nationaal als internationaal dermate interessant, dat voortzetting van het hommelsonderzoek door de Ambrosiushoeve voor de hand ligt. Over voortzetting van de projectfinanciering wordt nog overleg gevoerd met Brinkman.

1.10 Invertsukers als wintervoer voor bijen

In de imkerij wordt steeds meer gebruik gemaakt van invertsuiker als wintervoer voor de bijen. In het verleden is door de Ambrosiushoeve onderzoek gedaan naar het gebruik van met zuren geïnverteerde suikers. Deze resultaten waren negatief. Inmiddels zijn er ook invertsuikers in de handel die met behulp van enzymen geïnverteerd zijn. Het is belangrijk om het gebruik hiervan bij een voldoende groot aantal bijenvolken uit te testen. In het najaar van 1990 is reeds met dit project gestart.

1.11 Het effect van het voeren van suikerwater als stimulans tot het verzamelen van stuifmeel

Uit de literatuur is bekend dat drijfvoeren over het algemeen geen positief effect op de volksontwikkeling heeft. Niet bekend is of het voeren met suikeroplossing, bijvoorbeeld bij langzaam inwinteren, stimulerend werkt op het verzamelen van stuifmeel en daardoor positief zou kunnen werken op de volksontwikkeling.

1.13 Een alternatief voor rook bij de behandeling van bijenvolken

Het gebruik van rook wordt door een aantal imkers als irritant en ongezond ervaren. Er bestaan alternatieven en in Canada wordt ook boterzuur gebruikt bij de behandeling van bijenvolken (persoonlijke mededeling van mevr. Gruijs). In een gebruikerstest willen we op de Ambrosiushoeve ervaring kunnen opdoen met deze alternatieven voor rook.

1.14 Het verwijderen van bijenfaeces door het kalken van het glas

Uit de praktijk komen berichten dat na het kalken van kassen de bijenfaeces zich gemakkelijk laten verwijderen. Omdat de imkerij in toenemende mate te maken krijgt met klachten over glasvervuiling door bijenfaeces, is het belangrijk om methoden die de overlast zouden kunnen verminderen te onderzoeken. Met het Proefstation voor de Tuinbouw onder glas in Naaldwijk wordt overlegd over te verrichten onderzoek.

2. Ziekten van honingbijen, hommels en solitaire bijen

2.16 Ziektenbestrijding bij hommels

Nu het gebruik van hommels op grote schaal ingang vindt in de praktijk, wordt het onderzoek naar mogelijke ziekten en plagen steeds belangrijker. Naast een inventarisatie van de bij de teelt belangrijke ziekten en plagen wordt gezocht naar oplossingen voor ziekteproblemen die zich in de praktijk voordoen. Uitvoering van dit project is afhankelijk van contractfinanciering.

*2.17 Ziektenbestrijding bij *Osmia rufa**

In het kader van het onder 1.5 genoemde onderzoek wordt ook een inventarisatie gemaakt van parasieten, ziekten en plagen die bij de teelt van deze solitaire bij een rol spelen en wordt getracht hiervoor praktische oplossingen te vinden. Uitvoering van dit project is afhankelijk van contractfinanciering.

2.19 Mierezuurbehandeling van gedateerd broed

In Zweden is een proef gedaan naar het effect van een mierezuurbehandeling van gesloten bijenbroed ter bestrijding van de varroamijt.

De resultaten zijn veelbelovend. In 1990 is, in het kader van het EG Varroaprojekt, onderzocht of mijten

in het gesloten broed van de vangramen gedood konden worden d.m.v. een mierezuurbehandeling, zonder het broed te beschadigen. Dit bleek goed mogelijk te zijn. Inmiddels is in Wageningen (LUW) ook onderzoek gedaan naar de veredeling van varroamijten over broed en bijen. Op basis van deze resultaten willen we een methode ontwikkelen waarbij zoveel mogelijk mijten worden geconcentreerd in gedateerd broed, dat dan vervolgens behandeld kan worden met mierezuur.

3. Bestuiving

3.15 Bestuiving van paprika door honingbijen

Na een oriënterende proef in 1989 en een praktijkproef in 1990 kan het onderzoek naar de zetting van paprika bij het gebruik van honingbijen voor de bestuiving afgesloten worden. Inmiddels wordt het gebruik van honingbijen bij paprika algemeen toegepast. Het onderzoek in 1991 zal zich richten op het optimaliseren van het gebruik van honingbijen bij paprika en het oplossen van vragen uit de praktijk.

3.16 Bestuiving van tomaat door hommels

Ook het onderzoek naar de zetting van tomaat bij het gebruik van hommels voor de bestuiving kan afgesloten worden. Het onderzoek zal zich nu meer richten op het optimaliseren van het gebruik van de hommels en het oplossen van verschillende vragen die uit de praktijk naar voren komen.

3.18 Bestuiving van blauwe bes door hommels

In 1990 is een oriënterende proef gedaan naar het gebruik van hommelvekjes voor de bestuiving van blauwe bes. In 1991 zal een praktijkproef gedaan worden waarbij ook de zetting wordt bepaald, bij voorkeur bij een gewas in tunnels.

3.19 Bestuiving van karwij door honingbijen

Bij het zoeken naar alternatieve landbouwgewassen is de teelt van karwij opnieuw in de belangstelling komen te staan. Door verschillende instituten worden verschillende aspecten van de karwijteelt onderzocht. De gegevens uit de literatuur over de noodzaak van insektenbestuiving zijn niet eensluidend. In 1991 zal een kooiproef worden gedaan om het effect van bestuiving door bijen bij karwij te onderzoeken.

3.20 Bestuiving door honingbijen bij tunnelteelten

Bestuiving van klein fruit en aardbeien in tunnels levert regelmatig problemen op. Met de Proeftuin in Wilhelminadorp wordt overlegd over de prioriteiten bij het onderzoek naar bestuiving door honingbijen bij tunnelteelten. Het is belangrijk om in 1991 een experiment te starten om inzicht te krijgen in de verschillende factoren die het bestuivingsresultaat in tunnels beïnvloeden.

4. Bestrijdingsmiddelen

4.4 Bepaling van giftigheid en gevaarlijkheid van bestrijdingsmiddelen d.m.v. LD50 testen en kooiproeven

Met regelmaat wordt op kontraktbasis kortlopend onderzoek voor de industrie gedaan naar de giftigheid van (meestal nieuwe) bestrijdingsmiddelen voor bijen. De resultaten van dit onderzoek worden verwerkt in adviezen aan de Commissie Toelating Bestrijdingsmiddelen. Om problemen met vergiftiging van bijen in de toekomst te voorkomen wordt dit werk voortgezet.

4.11 Veldproeven naar de gevaarlijkheid voor hommels van het toepassen van bestrijdingsmiddelen in kassen

Nu hommels op grote schaal worden toegepast in de glastuinbouw komen er steeds meer vragen over de

gevaarlijkheid van het gebruik van verschillende gewasbeschermingsmiddelen voor de hommels. In 1990 is een eerste veldproef gedaan. In de komende jaren kan op verzoek van de producenten van de bestrijdingsmiddelen soortgelijk onderzoek op contractbasis ook voor andere bestrijdingsmiddelen worden uitgevoerd.

4.12 Het voorkomen van bijensterfte door bestrijdingsmiddelen in de glastuinbouw,

door het tijdelijk uit de kas plaatsen van de volken
Regelmatig bereiken ons vragen of het, bij de toepassing van bestrijdingsmiddelen met een kortduurende giftigheid, mogelijk is om bijensterfte te voorkomen door de bijenvolken gedurende 12-24 uur buiten de kas te plaatsen en na goed luchten op de oude plek terug te zetten. Dit kan proefondervindelijk worden vastgesteld.

Van imker tot imker

Ko Zoet

Elk jaar weer ben je benieuwd hoe de volken de winter uitkomen. Je weet van tevoren dat er onderlinge verschillen bestaan, hetgeen bij controle blijkt uit de hoeveelheid broed. Toch heeft elk volk een koningin uit 1990, ontliepen ze elkaar in het najaar nauwelijks en hebben ze in het stille seizoen allemaal een anti-varroa-behandeling gekregen.

Wat dan wel de oorzaak is van het verschil in volkssterkte? Moeilijk te zeggen, meerdere factoren kunnen een rol spelen. Tegenwoordig ben je gauw geneigd de varroamijt als schuldige aan te wijzen, maar waarom heeft volk A dan meer te lijden dan volk B? Noteer in elk geval welke volken minnetjes de winter uitkomen. Zijn dat misschien dezelfde volken die na de anti-varroa-behandeling veel mijtuitval lieten zien? Zo ja, dan lijkt het me niet verstandig komende zomer van deze volken moertjes te kweken. Gebruik voor de koninginneteelt alleen het broed van het volk of van de volken met de minste mijtuitval. Wellicht heeft dit volk een erfelijk aanwezige grotere weerstand tegen de varroa. Te denken valt ook aan een kortere duur van de broedcyclus en dan voornamelijk het stadium van gesloten broed, waardoor er minder bevruchte varroavrouwtjes uit de cel kruipen. Trouwens, wie van ons heeft ooit gecontroleerd of het broed in onze volken drie weken de tijd nodig heeft om van ei tot bij uit te groeien?

Met alle respect voor de koninginneteeltbemoedigen met Carnica, zwarte bij en/of Buckfast met de nadruk van de teelt op kenmerken als zachtaardigheid, zwermtraagheid en grotere opbrengst, lijkt het me een uitdaging om bij die teeltprogramma's

mede te letten of, beter gezegd, te zoeken naar volken met een geringere varroa-aantasting. Wellicht dat de kleine imker hier een grote bijdrage kan leveren in de strijd tegen de varroa.

Vastgelegde regels

Het gevaar van 'vastgelegde regels' is, dat men ze klakkeloos van elkaar overneemt en dan gaan ze een eigen leven leiden. Een voorbeeld. Toen in de jaren dertig op ruime schaal Italiaanse koninginnen werden ingevoerd omdat die bijen ons veel meer honing zouden opleveren, duurde het niet lang of de Italiaanse invloed was duidelijk te merken aan de (mooi) oranje gekleurde eerste achterlijfsring van de meeste bijen. Meer honing brachten deze bijen niet op, wel werden het felle stekers. Toen ontstond het sprookje dat die felle stekers ook felle halers zouden zijn.

Een ander vast gegeven is dat de ontwikkeling van ei tot larve drie dagen duurt; ik heb dit aangenomen en u ook. Iemand die een aantal jaren geleden daarover een ander geluid deed horen, was de bekende Amerikaanse rubriekschrijver en professionele koninginneteler Steve Taber, die leiding geeft aan het teeltstation 'Honey Bee Genetics' in Californië. Hij formuleert het aldus.

Hoewel de meeste bijenliteratuur ons doet geloven dat drie dagen nadat een eitje is gelegd daaruit een larve te voorschijn komt, is dat niet waar.

Vanwege de koninginneteeltprogramma's moest ik beschikken over eendaagse larfjes en daartoe werd nauwkeurig het tijdstip vastgesteld waarop een raat-

gedeelte door de koningin werd belegd. Er bleek een grote variatie te bestaan in het tijdstip van geboren worden van de larven. De eerste larven werden na 70 uur geboren, terwijl een groot aantal na 84 uur zich nog niet van de eischaal had ontdaan.

Krijgt u ooit de kans het geboren worden van een larve te volgen, dan moet u dat zeker doen, aldus Steve. Via de microscoop is duidelijk de larve in de eischaal te onderscheiden, waarbij het eitje als het ware op het achterste van de larve staat. In deze stand van het ei komt pas een paar uur voor het geboren worden van de larve verandering. Het ei maakt dan zwaaiende bewegingen tot het vrije uiteinde de basis van de cel raakt; het lijkt nu op een poortje.

Na ongeveer een uur ligt het eitje plat op de bodem van de cel, de eischaal breekt open onder pompende bewegingen waarbij vocht vrij komt. Dit vocht zorgt er voor dat de eischaal oplost en daar is de larf. Opdat dit vocht niet verdampt voordat het zijn werk heeft gedaan (het oplossen van de eischaal dus), is een vochtigheidsgraad van 95% in de cel een absolute eis. Het is me opgevallen, aldus gaat Steve verder, dat tijdens een onderzoek naar het tijdstip van uitkomen 90% van de larven werd geboren tussen 17.00 en 08.00 in de ochtend, in plaats van de te verwachten ruim 60%.

Heeft het er wellicht mee te maken dat in de nanacht de luchtvochtigheid de hoogste waarde bereikt en er dan voor de bijen de minste problemen ontstaan om die luchtvochtigheid op een leefbaar niveau te houden? Laten we niet vergeten dat onze bijen nog altijd kinderen van de (vrije) natuur zijn.

Steve komt tot de eindconclusie dat hij veronderstelt dat eitjes die ongeveer drie dagen oud zijn, een of twee uur voor de dageraad uitkomen. Om zijn stelling te ondersteunen haalt hij aan dat de eitjes van veel insecten een vastgelegde tijd van uitkomen hebben. Eitjes van gelijke leeftijd van de fruitvlieg (*Drosophila*) komen uit 24 uur nadat ze door een lichtbron zijn geraakt!

De ontwikkeling van ei tot bij

In de meeste boeken staat 21 dagen vermeld, maar dat is niet waar, aldus nog steeds Steve. Van duizenden en duizenden broedcycli heb ik de ontwikkelingstijd vastgesteld en er bleek een variatie te bestaan van 19 tot 23 dagen! In 1961 toonde Roberts aan dat de ontwikkelingstijd van bijen wordt bepaald door erfelijke factoren van de koningin.

Tot zover Steve Taber.

Bovenstaande kennis geeft aan dat er wel degelijk manieren bestaan om, ook in Nederland, een speurtocht te starten naar bijen bij wie de varroa minder kans krijgt om zijn vernietigend werk te doen; met als uitvloeisel: gezondere bijenvolken die beter in staat zijn hun kostje bij elkaar te vliegen, voor de imker minder gebruik van bestrijdingsmiddelen en daardoor een afnemende kans dat er ergens besmetting van honing ontstaat door onoordeelkundig gebruik

van die bestrijdingsmiddelen. Over een uitdaging gesproken!

Inmiddels heb ik het Groentje van januari ontvangen. Heeft u ook zo genoten van het fascinerende verslag van de lezing van Otto Boecking?

Herkenning van broed

Een eerste vereiste voor een bijenvolk om goed te kunnen functioneren is, dat de bijen in staat zijn het broed te herkennen, op de hoogte zijn van de mate van ontwikkeling van het broed en uiteraard of de voedsters te doen hebben met werkster- of darre-broed of koninginncellen. Het juiste gedrag wordt zeer waarschijnlijk opgewekt door signalen vanuit het broed.

Free en Winder onderzochten in 1983 de rol die geuroverdracht in die communicatieproces speelt. Zij kregen het welhaast onomstotelijke bewijs dat een zwak-vluchtige geurstof die aanwezig is op het lichaamsoppervlak van broed het belangrijkste signaal vormt voor de werkbijen omtrent de aanwezigheid van het broed. Tijdens deze proefnemingen voorzagen zij het lichaamsoppervlak gedeeltelijk of geheel met een film laagje was, waardoor de afgifte van geurstoffen werd verminderd of geheel uitgesloten. De bijen reageerden hierop door het broed na een tot twee uur uit de cellen te verwijderen. Deze reactie trad versterkt op naarmate de larven voor een groter deel met was waren omgeven. Ook nadat de geurstof was verwijderd door de larven in een oplossingsmiddel te spoelen, werden ze door de bijen uit de cellen verwijderd.

Natuurlijke selectie en sloddervosvolken

Keren we nu terug naar het verslag van Otto Boecking.

- Bijen zijn in staat met varroamijten geïnfecteerde cellen met gesloten broed te herkennen en op te ruimen.
- Er blijken grote verschillen te bestaan in gedrag tussen de volken onderling. Men vermoedt dat erfelijke factoren hieraan ten grondslag liggen, met andere woorden: door selectie is dit kenmerk wellicht te versterken.
- Voor de signaalwerking van het geïnfecteerde broed is nog geen verklaring gevonden.

Combineren we de bovenstaande gegevens, dan lijkt het me alleszins mogelijk dat het geurpatroon van geïnfecteerd broed door de varroamijten zodanig afneemt, verandert of verdwijnt, dat de werkbijen het broed niet meer als zodanig herkennen en dan de inhoud uit de cellen verwijderen.

Het verschil in opruimgedrag tussen de volken lijkt me ook niet vreemd. In de natuur treffen we alom een grote variatie in gedrag binnen de soort. Zo ook bij onze bijen. Het ene volk is steeklustiger dan het andere, haalt meer honing of stuifmeel, vliegt eerder uit, enz. Waarom zullen er dan ook geen sloddervos-

bijenvolken bestaan met een geringere neiging ongerechtigheden te verwijderen? Zonder ons ingrijpen zijn dit wellicht de eerste volken die aan de varroa bezwijken. Over natuurlijke selectie gesproken!

Krijgen we vat op de varroa? - We krijgen vat op de varroa!

Vorige maand beloofde ik u terug te komen op hoopvolle ontwikkelingen in het buitenland wat betreft de bestrijding van de varroa. Daarvoor komen we eerst terecht bij Dr. Jovan Kulincevic in Joegoslavië, die de afgelopen vijf jaar als volgt te werk ging.

Van een groot aantal volken telde hij tien maal per jaar van elk volk hoeveel varroamijten er in honderd broedcellen aanwezig waren. Vervolgens telde hij alleen koninginnen van volken met een gering aantal mijten met als resultaat dat volken van aldus geselecteerde nateeltkoninginnen nog maar de helft van het aantal mijten bezaten in vergelijking met de controlevolken.

Koninginnen met dit gunstige kenmerk zijn door de Amerikaanse onderzoeker Rinderer in quarantaine gebracht op een eilandje in de Golf van Mexico voor de kust van Louisiana. Het zijn carnica-bijen die alle gunstige eigenschappen bezitten die aan dit ras worden toegeschreven, waaraan we nu dus ook een verhoogde weerstand tegen de varroa kunnen toevoegen.

Na zes maanden quarantaine zijn er nakomelingen van gekweekt in het laboratorium van Baton Rouge en vandaar zijn ze voor verdere onderzoekprogramma's naar Florida gebracht. Er wordt aldaar samengewerkt met een professionele bijenhouder, de heer Horace Bell, die voor het vervolgonderzoek volken, materiaal, voedsel, veilige standplaatsen en al het overige beschikbaar heeft gesteld.

Rinderer benadrukt dat ook deze bijen nog wel vatbaar zijn voor varroa, zij moeten dus worden behandeld, maar minder vaak. Op zichzelf is dat reeds een pluspunt, omdat de mijten nu minder snel weerstand kunnen opbouwen tegen het gebruikte bestrijdingsmiddel (In Amerika is alleen Apistan toegestaan).

Het onderzoeksteam op het laboratorium van Baton Rouge is nu uitgebreid en de nadruk van het onderzoek komt nu te liggen op de vraag welke factoren een grotere resistentie tegen de varroa veroorzaken. Over drie tot vijf jaar hoopt men een bijenlijn te hebben ontwikkeld die volledig weerstand kan bieden aan de varroa.

Het zijn hoopvolle berichten. Leest u ook nog eens het belangwekkende artikel 'Waarom mijn bijen niet bang zijn voor mijten' in het Groentje (ik schrijf bewust 'Groentje' zo lang als het nog kan) van september 1990 op bladzijde 253.

Het weer van maand tot maand

Eerst het recht zetten van een foutje. Weliswaar

bespreken we het weer van de huidige maand, met bijzonderheden van deze maand uit de afgelopen vijf jaren, maar als vergelijk wordt het landelijk gemiddelde aantal uren zon, de hoeveelheid neerslag en gemiddelde maximumtemperatuur genomen uit de periode 1951 t/m 1980.

Voor de maand maart bedragen die: 107 uren zon, 49 mm neerslag en een gemiddelde maximumtemperatuur van 8.1 graden.

zon	neerslag	gem. max. temp.
1986 somber	nat (70 mm)	koud (7.3)
1987 zonnig (125)	nat (80 mm)	zeer koud (5.3)
1988 zeer somber (65 uur)	zeer nat (118 mm)	normaal
1989 normaal	zeer nat (92 mm)	zeer zacht (11.5)
1990 zeer zonnig (145 uur)	normaal	zeer zacht (12.0)

In de drie noordelijke provincies zullen ze niet snel de eerste en tweede maart 1987 vergeten. IJzel richtte een ravage aan in het bomenbestand. De gemiddelde temperatuur van de eerste drie weken lag net boven nul en werd de laagste van de eeuw.

In 1989 werd maart de op één na warmste van de eeuw. Maart 1990 werd de warmste sinds het begin van de waarnemingen in 1706. Op de eerste tot en met de vierde plaats tronen nu de jaren 1990, 1957, 1989 en 1981.

Geraadpleegd:

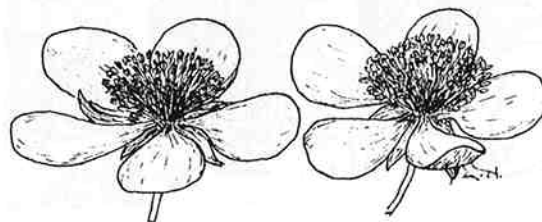
Baton Rouge current research Gleanings: 10 (1990).

John B. Free, Pheromones of social bees: Brood pheromone: recognition and stimulatory effect. Chapman and Hall (1987).

Steve Taber, Bee Biology. Am. Bee J.: 12 (1984).

Steve Taber, Challenging the facts about honey bee eggs. Am. Bee J.: 1 (1986).

Otto Boecking, Erfelijke factoren van de honingbij in verband met de resistentie voor de varroamijt (lezing samengevat door Ine Jellema in 'Bijenteelt' januari 1991).

Nieuw depot afd. Verkoop

Depot Zoetermeer, H.A. Klomp,
Bordeauxstraat 19, 2711 CK Zoetermeer.
Tel. 079-41985.

Openingstijden: vrijdag 19.00-21.00 uur,
zaterdag 09.00-12.00 uur of na telefonische
afpraak.

De Linde in Nederland

Frans Janssen,
Commissie Drachtplanten

De Stichting Kritisch Bosbeheer heeft in augustus 1989 een rapport uitgebracht over de drie oorspronkelijke lindesoorten in ons land t.w.: de zomerlinde, de winterlinde en de Hollandse linde. Dit uitvoerige onderzoek werd begeleid door de dienst Bos- en Landschapsbouw (vroeger Staatsbosbeheer) en was mede mogelijk door subsidie van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. In het kort iets over de inhoud, vooral over die delen van het rapport die van belang kunnen zijn voor de bijen.

Dans rond een linde, 1552 Hieronymus Bock

Cultuurboom

De linde is vanouds een boomsoort, die nauw verweven was met de mens. In verband met de linde ontstonden tal van mythen en sagen. Rond de linde werd gedanst en recht gesproken en onder de geurige bloesem bloeiden vele romances op. Het is bij uitstek een boom rond woonhuizen en boerderijen. Ook graag gebruikt als herdenkingsboom. Twee jaar geleden nog werden ter gelegenheid van de vijftigste

verjaardag van onze vorstin in vrijwel alle gemeenten Beatrixlinden geplant. Oorspronkelijk kwamen lindes veel voor in bossen en houtwallen, maar in deze gebieden zijn ze uiterst schaars geworden. Uit pollenonderzoek blijkt dat de drie genoemde boomsoorten sedert het Boreaal (7500 v. Chr.) in ons land thuis horen. Het hoogtepunt bereikten de lindebomen in Atlanticum (5500-3000v.Chr.). Klimaatverandering en invloed van de mens, ontginning van bossen, heeft geleid tot sterke achteruitgang van de linde. Ook de geleidelijke uitloging van de bodem, zoals op de Veluwe het geval is, en de concurrentie met andere boomsoorten, met name de beuk, kunnen een rol gespeeld hebben.

Brink met oude lindenbeplanting (Norg, Drenthe)

Groeiplaatsen

Alleen in Twente, de Achterhoek, Zuid-Limburg en rond Nijmegen komen de drie lindesoorten nog voor in bossen en houtwallen. In Duitsland en Denemarken zijn nog prachtige lindebossen aanwezig. De overige lindes in ons land vindt men in parken, lanen, rond kastelen, op boerenerven en vooral op markt- en dorpspleinen.

Solitaire lindes

Linden behoren tot de dikste bomen van Europa. De zomerlinde in Heede (Duitsland) heeft een stamomvang van 17 meter! Daarbij kunnen ze wel 40 meter hoog en zeer oud worden. De oudste solitaire linden zijn practisch allemaal Hollandse lindes (*Tilia vulgaris*: kruising van *T. platyphyllos* x *T. cordata*). In Sambeek (N.Br.) zou onze oudste linde staan, meer dan 1000 jaar oud. Het onderzoek aan de hand van jaarringen is niet betrouwbaar. Hoewel exacte metingen ontbreken heeft men vastgesteld, dat de "1000-jarige" linde van Hilvarenbeek slechts circa 325 jaar oud is!

Boederijlinde uit de 17de eeuw Uithof (Bunnik)

Enkele ecologische factoren

De linde is weinig kieskeurig wat de grondsoort betreft, zij het dat de zomerlinde meer wordt aangetroffen op löss- en leembodems. Op droge gronden gedijen linden ook, maar er is een duidelijke voorkeur voor vochtiger standplaatsen. De imkers weten dat ook!

Werd de linde beschouwd als tamelijk resistent tegen luchtverontreiniging, recent onderzoek leert dat de linde vooral gevoelig is voor te hoge concentraties van SO₂, waardoor er geen goede verhouting plaats vindt. Ook werd bij de toenemende verstedelijking een afname van de fotosyntheseactiviteit vastgesteld. Niettemin worden er steeds meer linden in de steden aangeplant, hetgeen in de sterk geïndustrialiseerde gebieden voor de bomen niet gunstig blijkt te zijn. Vooral de winterlinde (*T.cordata*) is extra gevoelig. Hoewel er nooit echt onderzoek is gedaan naar de windvastheid van de linden, kan men in zijn algemeenheid zeggen, dat linden goed bestand zijn tegen krachtige wind, ook tegen uitdrogende wind. Vele bejaarde solitaire exemplaren pronken nog met zeer gave kronen, hetgeen voldoende zegt over hun windvastheid.

Een welvoorzien dis

Linden bieden zeer grote fourageermogelijkheden voor vele soorten insecten, vogels en zoogdieren. Het bleek dat alleen al meer dan 60 insectensoorten aan de welgevulde tafel hun voedsel vonden.

Toekomst van de linde

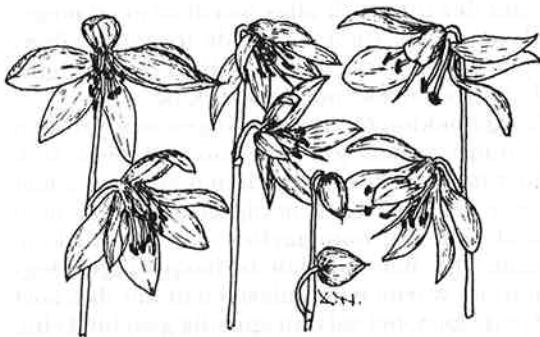
Een gericht beleid ten aanzien van de linde bestaat in ons land niet! Slechts in het Meerjarenplan Bosbouw wordt de mogelijkheid van aanplant van linde aangegeven. Interessant is dat in het Natuurbeleidsplan (mei 1989) de linde in het kader van de soortbescherming als aandachtsoort wordt genoemd.

Uitgangspunten voor het bosbeleid ten aanzien van de linde zouden moeten zijn:

- De drie genoemde lindesoorten zijn van wezenlijk belang voor de in ons land voorkomende ecosystemen.
- Het beschermen van linden op oude groeiplaatsen in houtwallen en bossen.
- Het bevorderen van lindeaanplant in zowel nieuw aan te leggen als in reeds bestaande bossen.
- De linde valt niet onder de boswet, hetgeen inhoudt dat deze na velling niet behoeft te worden vervangen. Zinvol zou zijn de linde wel op te nemen in genoemde wet.
- Solitaire linden zouden via gemeentelijke kapverordeningen beschermd moeten worden.

Samenvattend kan worden gesteld, dat de authentieke linde, nu behorend tot de zeldzame plantesoorten van ons land, een boom is die er gewoon bijhoort. De drie lindesoorten kunnen een waardevolle bijdrage leveren tot de verhoging van de natuurlijke waarde en variatie van het Nederlandse bos.

“De linde in Nederland” telt 170 pagina’s op A4 formaat en bevat meer dan 100 foto’s, tekeningen, diagrammen. Voor geïnteresseerden is dit zeer lezenswaardige rapport te bestellen door f 25,- over te maken op giro 38.96.353 t.n.v. Stichting Kritisch Bosbeheer te Boxtel o.v.v. “De Linde in Nederland”.

In het Groentje van februari, is abusievelijk vergeten te vermelden, dat de jaarstukken zijn opgemaakt in samenwerking met ons Accountantskantoor C.W. Hagenaar.

De winter van 1901 was koud, met een vorstinval op de laatste avond van de negentiende eeuw. De vorst hield stand tot half januari. De laatste dagen van januari en geheel februari hadden winterweer met veel sneeuw.

Hoe verging het de bijen? Met welke raad werden de imkers terzijde gestaan? Zoekt u voor de aardigheid de verschillen met de huidige raadgevingen.

Verder beschrijft de heer Tukker, een bekende imkerpersoonlijkheid in die tijd, de door hem ontworpen 'Hollandsche Magazijnkast' en geeft hij gelijk een lesje bijenhouden.

MAASKANT, NOORD-BRABANT

Over het algemeen zijn de bijen hier gunstig 'doorwinterd' en hebben betrekkelijk weinig van haren voorraad opgeteerd. Gelukkig werden zij deze winter niet – zoals meermalen gebeurd is – door overstroming in hare zoete rust gestoord. Verleden jaar werd het 'slachten' tot een minimum beperkt; de meeste ijmkers gaven al het overtollige volk aan de opzetters; thans blijkt weer dat die volkrijke opzetters naar evenredigheid weinig honing gebruikt hebben.

DE BIJEN IN MAART

Zijn er in dezen tijd dagen, waarop de bijen een flinke uitvlucht hebben, dan zal ook de imker deze weten te nuttigen om zijn bijen eens goed na te zien. Matten en schutting kunnen van den bijenstand verwijderd worden, van de korven of kasten zelve neemt men nog geen bedekking weg. Bodem van korf en kast worden goed gereinigd van doode bijen, mul, enz. Het volk zelf, zijn voorraad, het aan- of afwezig zijn der koningin, broedaanzet, toestand der raten, dit alles wordt zo goed mogelijk nagezien, zoodat men de toestand zijner bijen kent, maar – ook hierbij niet meer stoornis dan volstrekt noodzakelijk is.

Eenige beknopte aantekeningen omtrent den toestand zullen geen verloren arbeid zijn. Moet men voederen, dan kan men nu ook met water aangelengden honig geven, maar men dient dien in groote porties toe, b.v. 1 à 1 kilogram. Om het ophalen te bespoedigen legt men een warmen plavuiststeen onder den korf of in de kast, het zal dan spoedig geschied zijn. Evenzeer, als wij de bijen aan 't noodige water kunnen helpen, kan de imker ze ook aan iets anders helpen, dat zij zoo dringend noodig hebben om het broed flink vooruit te doen komen, namelijk aan stikstof, als vervanger van schaarse pollen.

Hiervoor neemt men een ledige raat, vult deze met meel en hangt ze op korten afstand van den bijenstand in een kist, welke aan een zijde open is, dan is de raat tegen wind en regen beschut. Door wat honing op de raat te smeren zal men de bijen lokken.

Bij een in het vorig jaar genomen proef scheen het, dat zij aan lijnmeel de voorkeur gaven. Zou dat zijn om het hooger eiwitgehalte? Van lijnmeel is het 27.8; van tarwemeel 10.6. Ieder kan gemakkelijk deze proef nemen door in plaats van één raat, drie raten met verschillend meel in het kastje te hangen.

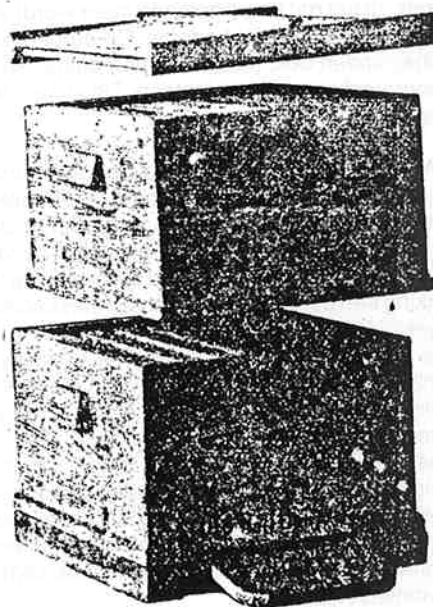
HOLLANDSCHE MAGAZIJNKAST

Naar aanleiding van de vele aanvragen die ik sedert de Tentoonstelling te Boxtel ontving, geef ik hier ene beschrijving. Hoe ik tot dezen vorm gekomen ben?

Gewoon om van jongs af aan in de bijen te werken en met haar om te gaan heb ik dikwijls opgemerkt, dat korven met breede koppen altijd de zwaarste waren; daarom hadden wij, mijn vader en ik, toen wij nog ronde korf-ijmkers waren, altijd ruime korven met breede koppen. Hiermede verkregen wij goede resultaten. Maar een mens zoekt altijd naar beter, of liever naar verandering, en wij dus ook!

H. A. BEIL,
Dinxperlo (Gld.),
Magazijn van Imkerperschoepen.

Hollandsche Magazijnkast,
(systeem Tukker.)

Later bleek toch weer de keerzijde en ging ik naar een ander model zoeken. Eerst een houten kast, waarvan de ramen 25 bij 25 cm waren; in deze werden de ramen vastgezet zoals wij dat in den boogkorf gewoon waren, maar dat bleek heel lastig te zijn. Toen ramen van 30 bij 25 cm, die voldeden nog beter wat den honingoogst betreft. Maar die ramen waren te hoog om los te hangen en zoo kwamen wij tot den vorm die onze kast nu heeft. Inwendig gemeten is de kast: 30 cm breed, 22 cm hoog en 37 cm diep. Zij is ingericht voor kouden bouw en heeft 8 ramen.

Hollandsche Magazijnkast (systeem Tukker).
(zie afbeelding in "voorgaand nummer").

Ondergeteekende verzoekt bij deze bestellingen op Holland-
sche Magazijnkasten direct te willen richten aan de firma
H. A. BÉLL, Magazijn van inkomergereedschappen te Dinxperlo
(Gld.), waar dezelve volgens mijne aanwijzing worden vervaardigd
en verkrijgbaar zijn compleet met 2 magazijnen, 1 onder-
zetplank, 1 vliegplantje, sluiting vliegast, 16 ramen, waar-
van de helft (dus voor één magazijn) voorzien van strepen
kunstvoorbouwen, 1 draadram (voor 't reizen en vereenigen
en 1 deksel; alles zeer accuraat afgewerkt voor f. 5.—

B. TUKKER Jzn.
Heemstede.

Het magazijn dat het tweede geweest is moet een jonge koningin kweken en mag niet merken dat het met de oude koningin in verbinding staat. Daarom krijgt dit magazijn een nieuwe onderplank, en draaien we het vlieg-gat naar de achterzijde en plaatsen het maga-zijn boven op den zwerm.

Hierdoor verliest de z.g.n. moederstok alle vluchtbijen, die bij den zwerm komen. Het uitloopend broed dekt ruimschoots dat verlies voor den moederstok. Is de moederstok zo ver, dat hij tuut of roept, dan nemen wij er alle ramen uit en verwijderen de koninginncellen waarna hij niet meer zwermt. Blijkt na 10 dagen dat de jonge koningin eieren heeft, dan vangen wij dadelijk de oude koningin uit het onderste magazijn en brengen in plaats van een onderzetplank een ijzergaas tusschen den zwerm en den moederstok. Hierdoor krijgen de bijen dezelfde lucht en kunnen gemakkelij verenigd worden. In dezen toestand blijft de kolonie 1 à 2 dagen. In dien tusschentijd heeft de zwerm weder koninginncellen gemaakt die men verwijderen moet. Als men dit gedaan heeft dan vereenigt men de drie magazijnen tot één kolonie, die dan bijzonder sterk is en spoedig het bovenste magazijn volgedragen heeft mits dracht voorhanden is.

Landelijke Trekvlinderdag

13 april 1991

in binnen- en buitenland en op de ecologie van trek-
kende dag- en nachtvlinders. Tevens zullen er twee
films vertoond worden: De Atalanta-film en een Fin-
se film over Dagvlinders.

Deze dag zal gehouden worden in De Reehorst in Ede, de kosten (incl. koffie, thee en lunch) bedragen voor leden f 15,-, voor niet-leden f 25,- en voor jongeren/studenten f 10,-. Opgave door overmaking van het verschuldigde bedrag op giro 51.34.425 t.n.v. De Vlinderstichting, Wageningen o.v.v. Trekvlinderdag. U ontvangt t.z.t. een programma en routebeschrijving.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met:
De Vlinderstichting, Postbus 506, 6700 AM Wageningen. Tel. 08370-24224.

Astrantia

Arjen Neve

Tijdens het bloemenbezoek oriënteren bijen zich bij de meeste bijenplanten op de kroonbladen van de bloem. Bij een gering aantal soorten dienen de kelkbladen als oriënteringsmiddel. Onze oosterburen hebben een veelzeggende benaming voor het oriënteringsmiddel van de bloem. Ze noemen het 'das Schauapparat' van de bloem. Hoewel de bloemen van *astrantia* een onopvallende kroon en kelk hebben zullen ze, doordat ze gegroepeerd in een scherm staan, samen voor de bijen wel een in het oog vallende verschijning zijn. Maar het 'Schauapparat' van deze schermbloemige ligt buiten de bloemen.

Bergplant

Het tot de familie van de schermbloemigen (*Umbelliferae*) behorende geslacht *Astrantia* telt 9 soorten. Van oorsprong hebben ze alle hun groeiplaats liggen in bergachtige gebieden van Zuid- en Midden Europa, de Kaukasus en van Klein Azië. Van alle soorten heeft de bijenplant van deze maand, *Astrantia májor*, het meest uitgestrekte verspreidingsgebied. Nadat de plant door toepassing als tuinbeplanting in cultuur werd gebracht, werd dat areaal in sterke mate vergroot doordat de plant zich verwilderde. In België komt de plant verwilderd voor langs wegbermen, waarvan de grond kalkrijk is. *Astrantia* is, evenals zijn soortgenoten, een kalkminnende plant. Bij onze zuiderburen noemen ze hem 'groot sterrescherm'. Bij ons heeft hij de volksnaam 'Zeeuwse knoopje' gekregen, afgeleid van de vorm van de bloeiwijze.

Schutbladen met tweeërlei functie

Opvallend aan de bloeiwijze zijn de grote rose gekleurde schutbladen, die in een krans rondom het bloemscherm staan. Samen vormen ze het omwindsel van de bloemen. Ze reiken tot buiten het scherm en vormen samen het eigenlijke 'Schauapparat' van de bloeiwijze. Het is buiten de bloemen gelegen en wordt daarom 'extra floraal' genoemd. De schutbladen zijn reeds afgestorven als de bloemen van een scherm in bloei staan. Ze verwelken echter niet. Aan het begin hebben de bladen een soort scharnierpunt, waarvan de onderkant krimpt bij uitdroging en uitzet als het vochtig wordt. Bij een droge atmosfeer gaan de bladen wijd uiteen staan. Is de lucht vochtig, bijvoorbeeld bij regenval, dan buigen ze om het scharnierpunt naar binnen en omhullen het gehele bloemscherm. Ze dienen dan als beschutting van de bloemen.

Drie bloemtypen

Bij nadere beschouwing vinden we in een bloemscherm meestal twee bloemtypen, tweeslachtige, met een korte rose stengel, en mannelijke, waarvan de bloemstengel veel langer is. Het scherm dat aan het eind van de plant zit, heeft aan de rand een smalle strook mannelijke bloemen. Daarbinnen ligt een brede zone met tweeslachtige bloemen. De bloemen in het midden van dit scherm zijn weer zuiver mannelijk. De zijschermen hebben een smallere zone met tweeslachtige bloemen, waardoor het aandeel aan mannelijke bloemen groter wordt. Zoals vaak zijn er ook uitzonderingen op deze regel. De plant die ik in het Oostenrijkse bergdorpje Rinnen uitkoos om te tekenen, had een eindscherm met uitsluitend vrouwelijke bloemen, waarin de meeldraden dus niet tot ontwikkeling waren gekomen. Het blijft spannend in de natuur!

Door de open ligging van het nectarium is het gemakkelijk nectar puroen.

Nectartype

Tijdens het drukke bijenbezoek op een zonnige dag in de Hortus Botanicus in Leiden heb ik niet kunnen constateren dat stuifmeel wordt verzameld. Wel nectar. De op de bovenzijde van het vruchtbeginsel afgescheiden nectar ligt onbeschermd in de bloem, zo voor het opnemen. Wat de suikersamenstelling betreft valt er voor de bijen aan deze nectar niet veel te doen om er honing van te maken. De nectar bevat namelijk vruchtesuiker, druivesuiker en een te verwaarlozen hoeveelheid bietsuiker. Dit nectartype komt veel voor bij bloemen met een open en onbeschermd ligging van het nectarium, zoals bij veel soorten van de wolfsmelkfamilie (*Euphorbiaceae*), de schermbloemfamilie (*Umbelliferae*) en van de kruisbloemenfamilie (*Cruciferae*).

Koukiemer

De vruchten bestaan uit twee deelvruchten, waarin zich uit één van de beide zaadknoppen een zaad heeft gevormd. Het zaad komt pas in het voorjaar tot ontkieming wanneer het in de voorafgaande winter periode een koude behandeling heeft ondergaan. *Astrantia* laat zich gemakkelijk uit zaad opkweken en is een geschikte plant voor een tuin met kalkrijke bodem.

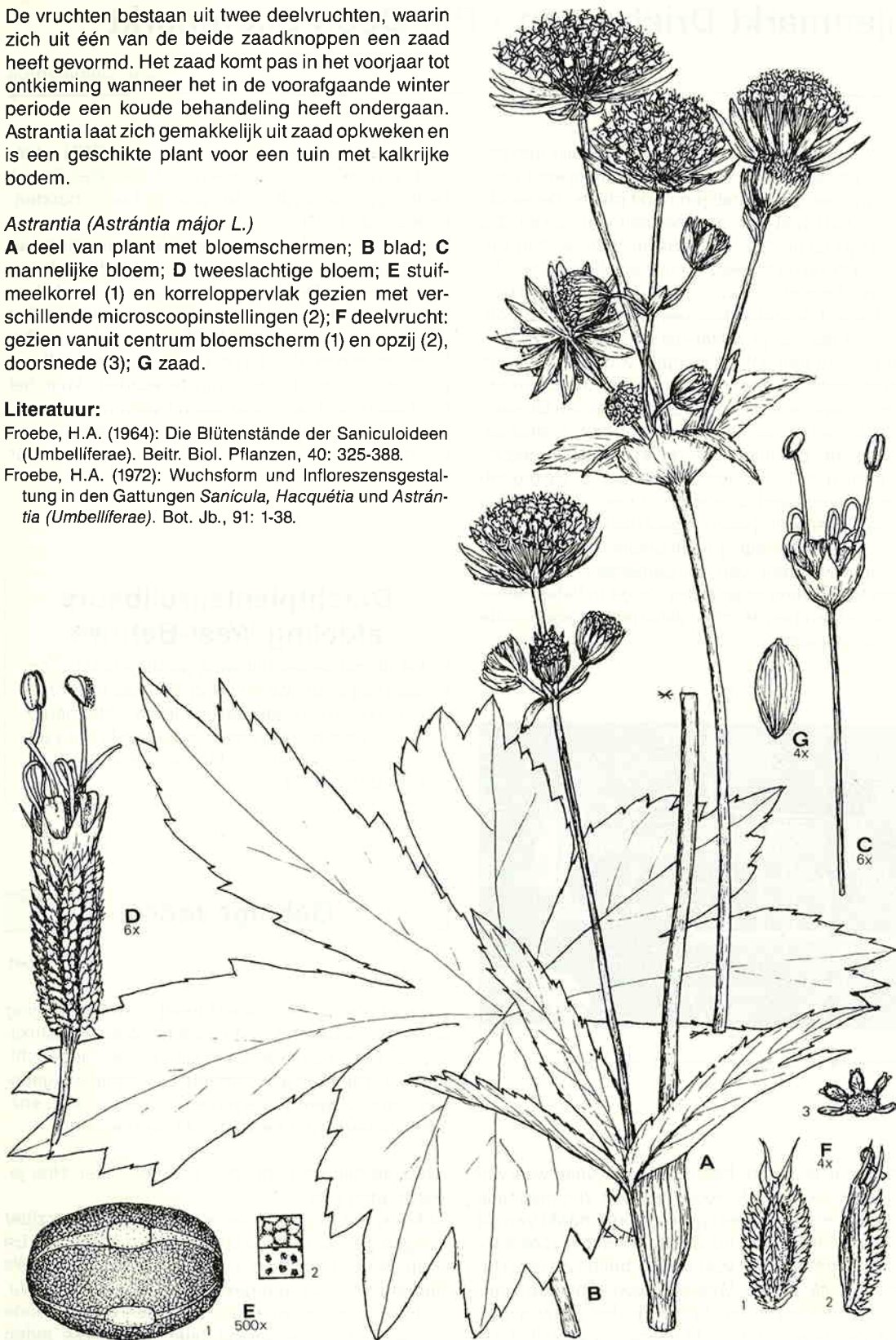
Astrantia (*Astrántia* *májor* L.)

A deel van plant met bloemschermen; **B** blad; **C** mannelijke bloem; **D** tweeslachtige bloem; **E** stuifmeelkorrel (1) en korreloppervlak gezien met verschillende microscoopinstellingen (2); **F** deelvrucht: gezien vanuit centrum bloemscherm (1) en opzij (2), doorsnede (3); **G** zaad.

Literatuur:

Froebe, H.A. (1964): Die Blütenstände der Saniculoideen (Umbelliferae). Beitr. Biol. Pflanzen, 40: 325-388.

Froebe, H.A. (1972): Wuchsform und Infloreszenzgestaltung in den Gattungen *Sanicula*, *Hacquetia* und *Astrántia* (Umbelliferae). Bot. Jb., 91: 1-38.

Bijenmarkt Driebergen - P.J. Been-Bijenmarkt

Jan Dommerholt

De bijenmarkt in Driebergen begint eigenlijk een traditie te worden. Op de tweede zaterdag in april vindt deze grootste voorjaarsbijenmarkt plaats. De eerste keer in 1961 met een aanvoer van vier volken. De groei blijkt uit de 250 volken die in 1990 werden verhandeld en uit de aanwezigheid van alle bekende firma's met handel in produkten voor bij en imker. Deze markt wordt dan ook door veel imkers gebruikt om elkaar na een lange winterrust weer te zien. Bovendien kunnen dan ook de inkopen voor het komende seizoen worden gedaan. Tot vorig jaar was de markt eigenlijk 'naamloos'. De burgemeester van Driebergen, de heer P. Jongeneel, bracht hierin verandering. Met het onthullen van een kunstwerk kreeg de markt zijn naam: 'P.J. Beens-bijenmarkt'. De organiserende vereniging 'Driebergen-Doorn' gaf hiermee blijk van waardering voor hetgeen de aftredend voorzitter voor de vereniging heeft betekend. In de begeleidende woorden van burgemeester Jongeneel kwam Piet Beens naar voren als de initiatiefnemer van deze markt en de imker die al jaren zorgt voor de grootste aanvoer.

Burgemeester Jongeneel onthult de P.J. Beens-bijenmarkt.

Piet Beens is 32 jaar bestuurslid geweest, waarvan de laatste 12 jaar als voorzitter. Met zijn inspiratie heeft de vereniging een groei doorgemaakt van de 18 leden in 1978 tot 76 nu. Dat de vereniging ook aantrekkingskracht heeft voor imkers buiten de regio tonen de 70 gastleden. Voor zijn nooit aflatende energie werd de heer Beens in 1985 bij het 25-jarig jubileum van de markt door de toenmalig voorzitter, de

heer J. Speelziek, de erespeld van de VBBN uitgereikt. Zijn liefde voor handel maakt dat Piet Beens zelden gemist wordt op de bekende bijenmarkten. Hij heeft dan ook vele vrienden onder de imkers in het land. Een uitvloeisel van de belangstelling van Piet Beens voor de imkerij is dat zeker de helft van de gezinnen in Driebergen en omgeving zelf de biezen op de stoelen vervangen. Al jaren verzorgt Piet een cursus stoelenmatten/korfvechten. Op de 'P.J. Beens-bijenmarkt', dit jaar op 13 april, belooft het weer een gezellig samenzijn te worden. Voor het eerst zal tijdens de markt ook de Utrechtse imkersbeurs worden gehouden. Ook op zaterdag 13 april, van 07.00-12.00 uur zal er in Driebergen weer voor elk wat wils zijn.

Drachtplantenruilbeurs afdeling West-Betuwe

De Drachtplantenruilbeurs wordt gehouden op zaterdag 6 april van 14.00 tot 17.00 uur in Zennevijnen (aan de Waal tussen Tiel en Ophemert). Onder degenen die zaden of planten te ruil aanbieden wordt een 'drachtboom' verloot.
Info: 03445-1773.

Geknipt voor u

Ko Zoet

Na veel jaren pijn en moeite heeft de subvereniging eindelijk de beschikking gekregen over een stukje grond waar een bijenpark kan worden ingericht. Nieuwe leden kan een standplaats worden aangeboden, open dagen worden georganiseerd, enz. enz. Wellicht herkent u de volgende overpeinzing.

'Over de tuin voorlopig geen zorgen meer. Nou ja, wat wieden nog...'

Aldus sprak Dick Vunderink, onze trotse voorzitter ter gelegenheid van onze herboren bijentuin. En even verder (zijn stem klonk haast bewogen): 'We hebben ons een waardevol bezit verworven'. ... Ja, ja! Het lijkt op een ode aan Henk Kooy en zijn bende (pardon, in burgerkleding heel fatsoenlijke leden

van onze vereniging) die met grimmig genoeg op het karwei 'tuin' zijn aangevallen.

Maar, waar zijn de helden van toen? Zijn we met zulke en zoveel mannen en vrouwen niet in staat dat kleine stukje grond in goede staat te houden? Het lag gelukkig niet aan de ijver van de meeste leden. Vier maal hebben we in het afgelopen jaar (1988 K.Z.) met twee verschillende ploegen op vrije zaterdagen op de tuin gezwoegd. Helaas, het mocht niet baten. Een kletsnat najaar maakte al ons werk nutteloos. Maar eigenlijk wisten we dat al lang. Onkruid blijft groeien, hout verrot elk jaar. Het wordt weer: opruimen, vernieuwen, verbeteren, lappen, wieden, bollen poten, schilderen, schoonmaken. Enfin, u hoort nog van ons'.

Aldus J.J. Oranje in 'Bij Praten' van de 'Imkersvereniging Amstelland'.

Imkeren in de stad en voorjaarsinspectie

In 'De Stertselaar' van de 'Imkersvereniging Leiden e.o.' schreef Jac. C. van Velzen het volgende.

'Bij de eerste grote inspectie merk ik de raten met gekleurde punaises op de bovenlat. Ramen met broed rode, met kunstraat om uit te bouwen witte, met overgebleven wintervoer oranje, enz. Op deze manier kan ik bij het lichten van de dekplank zo overzien hoe de zaken er voor staan; of het broednest zich uitbreidt of juist niet, of er ramen met honing en stuifmeel plaats moeten maken voor lege raten naast het broednest, zodat de moeder weer verder kan met leggen. Bij de controle hoeven nu niet alle ramen opgenomen te worden. Bij het nazien van het broednest blijven de ramen met honing en stuifmeel rustig hangen, dus minder onrust in het volk. Ook worden ramen met wintervoer (en misschien nog wat Perizine) niet met honingramen verwisseld. Als er een raam voer nodig is in een aflegger, kun je die er zonder te rommelen zo uithalen. De situatie in elke broedkamer wordt op kaarten aangetekend. Thuis kun je alles overzien en rustig overdenken wat er verder gedaan moet worden. Het bevalt me prima op deze manier contact te houden met de volken'.

Aan de weg timmeren

Het volgende schreef Marten Pool in 'De Westlandse Bezige Bij'.

'Een kennis van mij gaat iedere kerstvakantie naar Lingenau in Vorarlberg om te langlaufen. In 1989 viel er echter weinig te langlaufen. De hellingen waren groen in plaats van wit. Gelukkig houdt mijn kennis ook veel van wandelen, dus toog zij naar het kantoor van de Verkeersverein om te informeren naar leuke wandelroutes en eventuele bezienswaardigheden. Hier wachtte haar een verrassing! Tussen de informatieve folders zat een brochure van de Bienen-zuchtverein Lingenau, waarin toeristen uitgenodigd werden de tuin met bijenstand (Bienen-Lehrgarten) van de vereniging te komen bezoeken.

Het fraai verzorgde boekje geeft middels foto's van bloemen, bijen, tekeningen, schetsen en teksten verdere informatie aan geïnteresseerde leken.

De onderwerpen waren onder andere: het leven in een bijenvolk, de bijenweide, was en honing, wilde bijen, milieugevaren, enz. Misschien zijn de laatste twee onderwerpen in het boekje wel het meest interessant, namelijk: voorstellen om de bijenweide te verbeteren en hoe via de eigen tuin een bijdrage kan worden geleverd voor een betere leefwereld voor insecten.

Mijmerend met het boekje in mijn hand vraag ik mij af of het in ons land ook mogelijk zou zijn om via het VVV toeristen te bereiken. Wij hebben in Delft een mooie bijenstal en een prachtige heemtuin ernaast. Echt de moeite waard om de aandacht op te vestigen. Ook diverse andere verenigingen verkeren in zo'n gunstige situatie. In deze plaatsen waar imkerverenigingen een eigen bijenstand beheren, zou een attractief boekje over bijen met informatie over openingstijden van de stal, adressen van imkers die nadere informatie kunnen geven, enz. bij de plaatselijke VVV verkrijgbaar moeten zijn.

Als zo'n boekje voor landelijk gebruik wordt gemaakt, dan moeten de kosten voor een dergelijke brochure laag gehouden kunnen worden. Misschien een idee voor de propagandacommissie van onze VBBN?

Wie werkt dit idee verder uit?'

Vroeg stuifmeel

In het zelfde blad (februari 1990) van de 'Imkersvereniging Westland' is de volgende redactionele inleiding te lezen.

'Nog nooit heb ik zo vroeg in het jaar zulke stromen stuifmeel de kasten in zien dragen. Zelf moet ik moeite doen om de stuifmeelvindplaatsen te ontdekken, maar de bijen hadden daarmee kennelijk minder moeite. De hoge temperaturen hebben de volken al bijzonder vroeg geactiveerd.

Met gemengde gevoelens heb ik op mijn stand staan kijken. Enerzijds klopt mijn imkershart altijd wat sneller als de bijtjes in de nawinter zo nijver bezig zijn en voel ik me als een trotse ouder. Anderzijds wil ik de bijtjes tot voorzichtigheid manen, zo van: 'Ho, ho meiden! Blijf lekker op de tros zitten, het slechte weer is nog niet definitief voorbij, verspil je energie niet'.

Heel toepasselijk is het volgende rijmpje dat een kleuter onlangs brabbelde bij een bloeiende krokus (14 januari 1991!):

*'Héé, kleine gele krokus,
Jij bent nog veeels te vroeg.
Ga jij maar gauw weer slapen,
Er komt nog kou(w) genoeg'.*

En daar hou(w) ik het voorlopig nog maar op.

Carnicateeltdag Oost-Nederland 6 april

De Carnicaclub O.N. organiseert voor leden en geïnteresseerden een Carnica- dag in de A.O.C Twente voorheen de M.A.S., Hertmerseweg 42 te Zenderen bij Borne.

Agenda

10.00 uur: Ontvangst en gelegenheid voor een kop koffie.

10.15 uur: Opening en welkom door de voorzitter. Mededelingen. Bespreking Statuten. Uitreiking instructieboekje bij betaling lidmaatschap 1991. Bespreking activiteiten voor het nieuwe seizoen.

12.00 uur: Presentatie teeltkastjes en hulpmaterialen door de heer J. Trip, waarna bezichtiging.

12.30-13.30 uur: Pauze. Gelieve eigen lunchpakket mee te brengen.

13.30 uur: Verloting raszuivere Carnicamoer in een 3-ramer. Verder nog enige moeren 1991. Prijs per lot f 1, -. Entreebewijs à f 1, - geldt eveneens als lot.

14.00 uur: 'Het bevruchtungsstation Lemmer: ervaringen en teeltadviezen', door de heer R. Kakes.

15.00 uur: De heer Tiesler, coördinator van de Noordduitse Carnicateelt (Celle) en supervisor van de proefstations e.d., houdt een lezing over zijn ervaring met koninginneteeelt, selectie, teelt- en bevruchtungsstations.

16.45 uur: Gelegenheid voor discussie.

17.15 uur: Rondvraag en sluiting.

Overdag is er gelegenheid raszuivere Carnicavolkjes die vooraf besteld of besproken zijn, in ontvangst te nemen. Op geringe schaal kunnen dergelijke volkjes nog, na afspraak met het secretariaat, te koop worden aangeboden. Inl. G.J.J. Luttikhuis, secretaris. Tel. 05410-13649.

Studiedag Ziektebestrijding VBBN

De voorbereiding voor de Studiedag over bestrijding van bijenziekten en -parasieten in de maand april is in volle gang.

De Studiedag zal op een zaterdag worden gehouden in de collegezaal van de Vakgroep Entomologie van de Landbouwwuniversiteit Wageningen. De definitieve aankondiging volgt in het april-nummer.

mevr. J.M. van Heest-Verloop

Met de bus naar het APIMONDIA Symposium 6-7 mei 1991

Bij voldoende deelname (minimaal 50 personen) is het mogelijk gezamenlijk vanuit Wageningen een reis naar Zagreb te organiseren met een bus. De kosten bedragen minimaal f 175,- per persoon (afhankelijk van het aantal deelnemers). Vertrek uit Wageningen (Bijenhuis) zondag 5 mei 08.00 uur, aankomst in Zagreb ±23.00 uur. Vertrek uit Zagreb direct na afloop van het Symposium, terug in Wageningen woensdag 8 mei.

Opgave uitsluitend telefonisch *uiterlijk 28 maart* bij het algemeen secretariaat. Tel. 08370-22422. Voor opgave voor het symposium en verblijf in Zagreb dient men zelf zorg te dragen.

Boekbespreking

Bestrijdingsmiddelen, gebruik en risico's

Frans Janssen

Door de Wetenschapswinkel van de Vrije Universiteit van Amsterdam is een handboek uitgegeven over het beleid, gebruik en vooral de neveneffecten van bestrijdingsmiddelen in de land- en tuinbouw. Veel aandacht wordt besteed aan de gezondheidseffecten en aan alternatieve, milieuvriendelijke bestrijdingsmethoden. De auteurs, R. van Arendonk en C. Vermeer, zijn er in geslaagd met dit boekje de wereld van de chemische bestrijdingsmiddelen, traditioneel het domein van wetenschap, chemische industrie en bedrijfsleven, toegankelijk te maken voor de geïnteresseerde leek.

Verbruik tussen 20 tot 300 kg per ha per jaar!

In ons land wordt er jaarlijks 680 miljoen gulden besteed aan het voorkomen van ziekten en plagen. Desondanks, zo valt te lezen, lijdt de land- en tuinbouw nog 350 miljoen gulden schade door opbrengst- en kwaliteitsverlies. De hoge agrarische productie, de kwaliteit en de gunstige prijs danken we voor een zeer belangrijk deel aan het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen. Naast genoemde voordelen is men zich steeds meer bewust geworden van de vele nadelen: gezondheidseffecten voor

de gebruiker, voor de omwonenden en de consumenten, het optreden van resistentie, verminderde bodemvruchtbaarheid, risico's voor het vee, schade aan bodem, water, lucht en flora en fauna! Ondanks alle 'schone' voornemens stijgt het gebruik van chemische middelen nog steeds.

Meerjarenplan Gewasbescherming

Menigeen, waaronder de imker, zal opgelucht geademd hebben bij de presentatie vorig jaar van het meerjarenplan Gewasbescherming. In dit ambitieuze plan stelt de regering, dat het gebruik van bestrijdingsmiddelen in 1995 met 35% en in het jaar 2000 met 50% moet worden gereduceerd. Bovendien worden van de nu nog officieel 300 toegelaten middelen er 143 verboden! Dat de uitvoering van dit plan grote inspanning zal vergen van wetenschap, industrie en landbouw, moge duidelijk zijn. Behalve inspanning zal het ook de nodige spanning geven onder de gebruikers, omdat de alternatieven nu nog vaak meer arbeid, minder productie of kwaliteitsverlies laten zien.

Gewasbescherming is al heel oud

Reeds ver voor onze jaartelling gebruikten de Chinezen zwavel en houtas om insecten uit hun voorraadschuren te houden. Met arseenverbindingen werden zaden behandeld tegen bodemorganismen. De Middeleeuwen zagen de insectenplagen meer als een straf van God of een plagerij van de duivel, waartegen alleen bidden hielp! Zelfs de paus in 1320 in Avignon bemoeide zich er mee en wees de meikever een bepaald voedselgebied aan, hetgeen echter niet baatte. Ook niet de banvloek, die in 1481 in Basel door de kerk werd uitgesproken over de sprinkhaan.

Van bidden naar spuiten

Het bestrijdingsmiddelentijdperk begon pas echt aan het eind van de vorige eeuw met het gebruik van Bordeauxse Pap, een blauw mengsel van kopersulfaat en kalk. Dit goedje werd in de wijngaarden gebruikt om diefstal van druiven tegen te gaan. Bij toeval ontdekte men, dat bespoten druiven veel minder last hadden van schimmelziekten.

Geen vrolijk boekje

De waarde van dit boekje zit vooral in de leesbaarheid, waarmee de vaak ingewikkelde begrippen worden verklaard, alsmede de duidelijke tabellen, grafieken, illustraties en foto's, zaken die doorgaans alleen in wetenschappelijk, vaak engelstalige, literatuur te vinden zijn. Echt vrolijk word je er niet van, als je leest, wat bij gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen de effecten kunnen zijn bij (on)gebo- ren) mens en dier.

Alternatieve bestrijdingsmethoden

Door de steeds groter wordende druk op de gangba-

re landbouw om op een meer milieuvriendelijke wijze te gaan produceren, raken langzamerhand technieken en inzichten van uit de alternatieve landbouw ingeburgerd bij de 'gewone' boeren. Zo maar omschakelen van een hoge productie met inzet van alle mogelijke middelen naar een op de eerste plaats gezond, milieuvriendelijk product kan niet! Niettemin besteden de beide auteurs een groot deel van hun boek aan milieuvriendelijke preventie- en bestrijdingsmethoden. Om tot massale invoering te komen zal het Ministerie van Landbouw wel voldoende middelen beschikbaar moeten stellen voor onderzoek en voorlichting. Tevens zal men moeten stoppen met het systematisch bevoordelen van de gangbare landbouwmethoden, die gericht zijn op een zo hoog mogelijke (over)productie. De Nota Gewasbescherming uit 1983 heeft hopeloos gefaald. Een zelfde lot wensen de auteurs van dit nuttige boekje niet toe aan het *Meerjarenplan Gewasbescherming 1990*.

Bestrijdingsmiddelen, gebruik en risico's gedrukt op kringlooppapier, is te bestellen door overmaking van f 22,50 (incl. portokosten) op gironummer 73.29.63 t.n.v. Wetenschapswinkel VU o.v.v. boektitel.

De lezer schrijft

Handelsperikelen

S. van den Berg, Amsterdam

Voorstel van de Adviescommissie Afd. Handel

Met enige verbazing heb ik op het eind de aanbeveling van de Adviescommissie gelezen, om de afdeling Handel per 1-10-1991 op te heffen.

Ik ben namelijk van mening dat voor veel imkers Wageningen betekent: Het Groentje, ledenvergadering Ede, winkel, mooie imkersspullen, was, kunst- raat, feiten waardoor ik van mening ben, dat de Vereniging en de afdeling Handel onafscheidelijk met elkaar zijn verbonden.

Uit het onderstaande overzicht blijkt dat het resultaat tezamen 1980 t/m 1989 f 40.000,- positief bedraagt.

Baten en lasten Vereniging en Handel (x f 1.000,-)

	'80	'81	'82	'83	'84	'85	'86	'87	'88	'89	Totaal
Handel	-52	-63	-30	47	-10	-5	-32	16	-29	-43	-201
Ver.	28	21	47	11	23	26	9	8	18	14	205
	-24	-42	17	58	13	21	-23	24	11	-29	4

Het totaalresultaat van de Vereniging 1980 t/m 1989 bedraagt f 205.000,-. Zeker niet slecht te noemen.

Hoe dit mogelijk is blijkt uit het volgende staatje, waarbij de afdeling Handel wordt belast voor kosten huisvesting f 318.000,- en financiering f 326.000,- in totaal f 644.000,-.

Huisvesting (x f 1.000,-)											
'80	'81	'82	'83	'84	'85	'86	'87	'88	'89	Totaal	
47	48	38	34	27	27	13	14	34	36	318	
Financiering (x f 1.000,-)											
43	54	45	17	29	31	29	29	24	25	326	
										644	

In het negatief resultaat van afdeling Handel 1980 t/m 1989 f 201.000,- zit dus f 644.000,-, kosten, welke door de Vereniging aan de afdeling Handel in rekening zijn gebracht. Resumé: De afdeling Handel is een zeer beste bron om kosten te declareren en de Vereniging komt in 1989 zeker niets te kort door f 36.000,- als huur te declareren aan de afdeling Handel, mede gezien de moeilijke verhuur van gedeelten van het pand.

In het Groentje van februari 1990 blz. 39: werkkapitaal is ondanks het verlies van afdeling Handel van f 42.616,-, een toename van het werkkapitaal van f 28.337,-, een positief resultaat, mede waarom ik pleit voor voortzetting van de afdeling Handel op basis van de huidige organisatie.

Wat betekent braaklegging voor de imker

Henk Joosten,
Drachtplantencommissie van de
subver. Oosterbeek/Renkum e.o.

In aansluiting op mijn artikel "Imkers blij met braaklegging" in het Groentje van oktober j.l. een korte uiteenzetting van wat braaklegging voor de imker betekent. De imker denkt in eerste instantie aan de gezondheid van zijn bijenvolken. Om de gezondheid van bijenvolken op peil te houden, dient in de directe omgeving van de bijenstand voldoende voedsel aanwezig te zijn. Ook de weersgesteldheid is hierbij van belang. Bij regen en temperaturen onder de 10°C zullen de bijen niet gaan fourageren. Bij een langdurige regen- en/of koude periode dient de imker de bijen van voedsel te voorzien. Het voedsel voor bijen is niet alleen nectar, die door de bijen verwerkt wordt tot honing, maar ook stuifmeel. Stuifmeel is zeer rijk aan eiwitten en noodzakelijk voor de broedaanzet, de groei van jonge bijen en de vitaliteit van het gehele bijenvolk. Gezonde bijenvolken en grote aaneengesloten bloemenvelden (drachtgebieden) kunnen voor de imker een goede honingopbrengst betekenen. De honingsoort is afhankelijk van het drachtgebied waarin de bijenvolken staan. Zo mag "klaverhoning" klaverhoning en "phaceliaho-

ning" phaceliahoning genoemd worden, indien minstens 45% van het stuifmeel in deze honing afkomstig is van de desbetreffende drachtplant. Voor de imker betekent braaklegging in de akkerbouw een verbetering van de bijenweide en indien de weergoden meer willen werken, een goede stuifmeel- en honingopbrengst. Drachtgebieden in de Gemeente Renkum (in totaal 85 ha, waarvan 22 ha phacelia, 55 ha klaver en 8 ha wildweide-mengsel) bevinden zich op het landgoed Quadenoord, langs de Telefoonweg te Renkum en op de Hoge Oorsprong te Doorwerth. In deze gebieden staan dit jaar ca 100 bijenvolken. Per volk kan ongeveer 10 kg honing worden geoogst. De klaver bloeit in het jaar waarin het gezaaid is nauwelijks, maar in de volgende jaren is het een weldaad voor de bijen en voor de imker. Verwacht wordt dat volgend jaar 150-200 bijenvolken geplaatst zullen worden. De phacelia die als een blauwe bloemendecken over de velden ligt en een lust voor het oog is, bloeit minstens vier weken. Dit betekent dat de bijenvolken van een goede en lange zomerdracht verzekerd kunnen zijn. Dit project dat door imkersvereniging "De Korenbloem" Oosterbeek/Renkum e.o., mede dankzij subsidies van de Provincie Gelderland (werkgroep Verbrede Agrarische Doelstellingen), Garagebedrijf Delsink te Renkum en de inzet van de landeigenaren, mevr. Staadegaard, de heren Koker en Jurrius, is opgezet, mag als zeer geslaagd worden beschouwd. Het inzaaien van braakliggende (akkerbouw) gebieden, biedt voor alle partijen voordelen. De boer krijgt een goede bedekking van zijn grond, zodat het onkruid onderdrukt wordt en het gewas zorgt tevens voor bemesting. De imkers mogen rekenen op gezonde bijenvolken en een goede honingopbrengst. Tijdens de bloei worden de producten ook druk bevlogen door andere insecten, zoals vlinders, kevers en solitaire bijen. Daarnaast doen duizenden zaadetende vogels zich te goed aan de zaden die dankzij de bijen ruim aanwezig zijn. Het gewas biedt ook een goede schuilplaats voor verschillende soorten wild die er tevens kunnen fourageren. In de meeste gebieden zijn wandel- en fietspaden, vanwaar men van de aanblik van de bloeiende gewassen kan genieten.

De bij en haar imkers

O. de Meijer, Assen

Tijdens de lange winterzit, als het energieverbruik van ons volk tot een minimum is teruggebracht, heeft ook een bij tijd om te filosoferen. Wij bijen zijn ondergeschikt aan de luimen van onze broodheren en dat leidt er toe dat onze gedachten vaak over hen zullen gaan.

Als radertje van een collectief, gehouden aan de wetten en de gedragspatronen van ons volk, verbaas ik me er over hoe heel anders het gedragspatroon van onze bazen is. Er lijkt bij hen geen socia-

le code te bestaan en ons collectieve verantwoordelijkheidsgevoel is bij hen vervangen door verontrustende individualiteit.

Als simpele bij zou ik met deze voor onze soort volkomen afwijkende levensopvatting vrede kunnen hebben als blijkt dat onze belangen optimaal worden gewaarborgd. Dit laatste wordt door onze bijen echter hoe langer hoe meer in twijfel getrokken. Als symptoom daarvan vinden we in de verdwijnsiekte, waaraan nogal wat bijencollectieven leden de afgelopen jaren, een teken van protest tegen onze slechte leefomstandigheden.

Waar vroeger 8 kg suiker in de kasten moest worden gestopt om ons de winter door te helpen is nu reeds 15 kg nodig. Stuifmeel is er na de lindebloei in grote delen van ons land gewoon te weinig. Waar blijft een door alle imkers gedragen aktie om tot ingrijpende verbetering te komen van onze bijenweide? Zij kijken of anderen er geld in willen stoppen. Op grote schaal samenwerken met andere milieuverenigingen gebeurt incidenteel. Waarom is er geen pot waaruit bijenweideverbeteringen voor een deel kunnen worden medebetaald?

Ziek zijn is voor een bij geen lolletje, maar een zaak van leven of dood. Waarom echter men veel imkers naast de bestaande uitgeteste middelen zelf goedkope loco's te kunnen ontwikkelen. Zonder goede kennis van werkingen, doseringen, latente gevaren kosten deze experimenten van de individuele imkers op grote schaal het leven van mijn zusters. Onnodig. Leiden in last als onze belagers immuun worden of het gif op grote schaal in de honing komt.

Is de hausse in verenigingsstallen wel goed doorzicht? Is er echt in de naaste omgeving gedurende het hele jaar voldoende stuifmeeldracht voor al die daar te plaatsen volken. Waarom worden wij in veel gevallen aan chronische ondervoeding overgeleverd?

Veel imkers gaan er toe over om de door ons in het voorjaar verzamelde honing in de herfst weer terug te voeren. Waarom ze dan eerst afgenomen? Is de geleverde topprestatie geen goede promotie waard?

Verder probeert een bijenvolk onrust te voorkomen. Waarom schoppen jullie imkers ieder jaar tegen julie afdeling Handel. Om de te ontstane schade te herstellen blijft er nauwelijks tijd over om andere veel urgentere dingen aan te pakken. Koop eens een jaar al je bijenspullen bij de eigen vereniging. Belangrijke zaken kunnen dan uit een deel van de winst worden aangepakt. Op de lange termijn zou dat de bijenteelt positief kunnen beïnvloeden. Als de coöperatieve belangen het van het individuele zuinigheidsyndroom kunnen winnen is er voor ons bijen

misschien nog een aanvaardbaar perspectief. Ook jullie imkers hebben nog wat tijd voor filosoferen. Doe dat dan voor het nieuwe bijenseizoen aanbreekt.

Koninginneteelt

De Carnica-bijeenkomst weer een succes!

G.J.J. Luttikhuis,
secretaris Carnicaclub Oost-Nederland

Tot grote tevredenheid kon de voorzitter, de heer L. Hövels, een volle zaal enthousiaste imkers begroeten, die op 15 december j.l. weer uit verschillende delen van ons land naar het Overijsselse Zenderen waren gekomen. Speciaal welkom waren vijf Vlaamse en Limburgse Carnica-vrienden die met een enigszins ongerust gevoel over wat wel de opkomst op de vergadering zou zijn, waren gearriveerd.

In de korte voorvergadering stond als belangrijkste punt de oprichting van een officiële Carnica-vereniging op de agenda. Gezien het nog steeds groeiende aantal leden, is het bestuur van mening dat de hoofdelijke aansprakelijkheid niet bij het bestuur persoonlijk dient te berusten. Bij enkele leden rees de vraag of men wel als zelfstandige vereniging zou moeten opereren, dan wel de fusie diende af te wachten van de vijf bijenteeltverenigingen om vervolgens daarvan deel uit te maken. Daartegen werd gesteld dat een fusie nog jaren op zich kan laten wachten en dat de betrokkenheid van andere imkers niet groot kan zijn, vanwege de verscheidenheid van belangen. Afsproken werd dat er statuten zouden worden gemaakt en dat deze op de eerstvolgende vergadering – de eerste zaterdag van april – zouden worden besproken.

De heer Graulus, imkermeester en Carnica-teler bij uitstek, uit het Belgische Nieuwerkerken, wist zijn toehoorders van meet af aan te boeien.

Als een gewoon self-made vakman met een nuchtere kijk op de praktijk, leidde hij ons langs de reeks van jaren ervaring met zijn bijen. Zijn interessant betoog was daarbij niet gespeend van 'steeklust' en humor. De stimulans tot veredeling van de bijen dateerde al uit zijn jeugd, bang als hij toen was van bijensteken, die hij opliep als hij zich waagde in de buurt van vaders bijenstal. Maar het imkeren zat hem in het bloed, zodat hij al gauw na de oorlog contacten legde met beroepsimkers. Zo leerde hij de beste bijen, d.i. het beste materiaal en de beste en eenvoudigste methode van imkeren kennen. Veredeling die noodzakelijk gepaard gaat met selectie kon in zijn ogen alleen het resultaat zijn van een hechte samenwerking van vele mensen die hij

steeds als vrienden mocht beschouwen.

Reeds in 1948 bracht hij de kunstmatige inseminatie in de praktijk: hij wilde honderd procent raszuiverheid bereiken. Selectief imkeren bleek nodig en dus werden onder andere steeklustige volken steeds verwijderd. Zo ontdekte hij bij de verschillende lijnen typische eigenschappen. De Carnica-Troiseck is bijvoorbeeld een zeer zachtaardige bij, met nog andere goede eigenschappen, maar het blijft een 'bosbij' die niet geschikt blijkt voor imkers in vlakke windrige landstreken. De vroeger zeer geroemde Sklenar begint haar reputatie nu te verliezen, want bij verder teelt gingen veel van die goede eigenschappen verloren.

In de loop der jaren leerde hij Heidinger, een specialist in het kunstmatig insemineren, te München kennen. Deze had een zeer zachtaardige bij gekweekt, echter met een minder goede honingopbrengst. Er werd echter blijvend geselecteerd op zachtaardigheid en bij kruising met andere lijnen werd voornamelijk die eigenschap ingebracht. Resultaat: betere volken die dan wel iets minder zachtaardig waren.

Op vakantie in Slowakije had hij imker Kuntze ontdekt die als enige in de bergen er een bijenstand op nahield. Diens vader had al heel zijn leven zelf de koninginnen gekweekt volgens het principe, te telen van het beste volk van de stal. De heer Graulus had al gauw de waardevolle moeren ontdekt die zeer sterke volken produceerden door hun grote legcapaciteit.

Hier trof hij de goede Carnica-eigenschappen aan, zoals zij later van deze Kurtze-bij bekend zouden worden. Na de kruising met de 'Heidingers' bleek dat allen waren overgeërfd. Er was weer een nieuwe lijn ontstaan: rustige, zachtaardige bijen geschikt om de jeugd bijenvriendelijk te maken. Ze benutten ook meer drachtplanten en werden zelfs aangetroffen op de bloesem van de brandnetel. Alle mogelijkheden om voedsel te verzamelen werden gebruikt. Opvallend was het bij lagere temperaturen uitvliegen, hetgeen betekende dat deze bij meer 'werk'uren maakte.

Met deze lijn werden uitstekende resultaten behaald. In alle opzichten bleven de bijen zacht en de opbrengst aan honing verdriedubbelde!

Het steeds telen vanuit de originele lijn bleek het middel te zijn om de gewenste kwaliteiten te bewaren. Koninginneteelt op grote schaal vereiste het oprichten van bevruchtungsstations, vijf in totaal. Geïnteresseerde imkers konden dan hun moeren zoveel mogelijk raszuiver laten bevruchten, met in ieder geval de zekerheid dat het F1-koninginnen waren. Bovendien werd er tegelijkertijd speciaal aandacht geschonken aan de darrenteelt, wat resulteerde in een 'overdruk' van darren waardoor vreemde darren geweerd werden. Jaar na jaar maakten meer Belgische imkers gebruik van geteelde

Carnica-moeren, zodat er een duidelijke verbetering van volken merkbaar was.

Tot slot voerde de heer W. Otten als beheerder van het bevruchtungsstation in de groeve Nekami te Margraten het woord. In het kort onderstreepte hij nog eens de voordelen van gerichte koninginneteelt en benadrukte – desgevraagd – dat de verspreiding van Amerikaans Vuilbroed niets met zijn station van doen had gehad, hoewel deze ziekte wel op een aantal stallen wasesignaleerd.

Na een half uur lang durende discussie, waarbij allerlei vragen werden beantwoord, meende de voorzitter de bijeenkomst te moeten besluiten, nadat nog eerst een vijftal imkers blij was gemaakt met een verlotekoningin. Iedereen kon nog een aardig presentje meenemen met eveneens een kans op een raszuivere Carnica-moer.

Uit het enthousiasme bleek dat men uiterst tevreden was en voor de toekomst waren er waardevolle contacten gelegd met onze zuiderburen die onder een dankbaar applaus afscheid namen.

Bevruchtungsstation Schiermonnikoog weer open

M. Bijnen, Koninginneteeltcommissie

Vanaf het jaar dat in Nederland de varroamijt gevonden is, geldt er een vervoersverbod voor bijen naar de Waddeneilanden. Dat betekende voor het carnica-bevruchtungsstation op Schiermonnikoog dat er van het ene op het andere jaar geen kastjes meer ingezonden konden worden. Terwijl er in 1982 nog 1460 kastjes werden aangeboden moesten we in 1983 hals over kop een aantal koninginnen op Schiermonnikoog telen en laten bevruchten om een beperkt aantal imkers, verspreid over het hele land, aan zuivere carnica-koninginnen te helpen. De jaren daarop volgend kon iedere imker, op Schiermonnikoog geteelde en bevruchte, koninginnen bestellen tegen een kostprijs van f 40,- per koningin. In die jaren zijn ook op verschillende plaatsen in het land landbevruchtungsstations opgezet om carnica-koninginnen zo zuiver mogelijk te laten bevruchten. Al met al is er veel werk verzet om onze carnica-bijen zo zuiver mogelijk te houden. In 1989 zijn in de bijenvolken op Schiermonnikoog, ondanks alle voorzorgsmaatregelen, de eerste varroamijten ontdekt. Omdat de besmetting toen jammer genoeg eenmaal een feit was, hebben we ontheffing van het vervoersverbod aangevraagd om het inzenden van bevruchtungs-volkjes weer mogelijk te maken. Inmiddels hebben we bericht van het Ministerie van Landbouw dat het vervoersverbod van en naar Schiermonnikoog is opgeheven. In 1991 zal het daarom weer mogelijk zijn

om bevruchtingsvolkjes aan te bieden voor bevruchting van de koningin op Schiermonnikoog door zui-vere carnica darren. Het is echter niet de bedoeling om weer, zoals in 1982, onbeperkt kastjes in ont-vangst te nemen. Een plan hiervoor zal in één van de volgende bijenbladen bekend gemaakt worden. Wij willen wel graag aan het verzoek voldoen om ook dit jaar weer koninginnen aan te bieden die op Schier-monnikoog geteeld en bevrucht zijn. Omdat we de laatste paar jaren veel honing hebben geoogst op Schiermonnikoog en daardoor een mooie financiële reserve hebben opgebouwd, kan de prijs per konin-gin dit jaar naar f 25, -. Indien u belangstelling hebt om volkjes ter bevruchting aan te bieden of om ko-ninginnen te bestellen, lees dan in een van de vol-gende nummers van de bijenbladen hoe u dat moet doen en bij wie u hiervoor moet zijn.

Verenigingsnieuws

Fusie, modegril of middel om te overleven?

Frans Janssen,
Heelsum

Ben je in gesprek met imkers en kom je op het the-ma: te kleine volken, dan hoor je steevast: Verenigen! Het gevolg is een groot volk, maar dat betekent nog lang niet een sterk, harmonisch volk. U weet, dat hier-voor meer zaken een rol spelen dat alleen het getal.

Wat te doen met (te) kleine subverenigingen?

De VBBN telt zo'n 175 subverenigingen, waaronder er een aantal is, dat tussen de 15 tot 20 leden telt. Er zijn er, die nog kleiner zijn! Nu is het houden van bij-en als hobby redelijk exclusief in die zin, dat lang niet iedereen hiervoor in de wieg is gelegd en dat is in fei-te maar goed ook. Verenigingen van bijenhouders zijn per definitie geen massale aangelegenheden, maar wat wil je met 10 tot 15 leden? Natuurlijk kunnen de kleine subverenigingen gezellig zijn, een zekere inti-miteit hebben, 'small is beautiful', het betekent ook een uiterst smalle financiële basis, weinig menskracht om iets te organiseren en bestuurlijk zijn het steeds dezelfde personen, die de kar of liever het karretje moeten trekken. Zo'n vereniging kan nauwelijks uit-straling hebben, wat toch onmisbaar is als je aspirant-leden wilt aanspreken of door locale instanties en bijvoorbeeld plaatselijke 'groen'verenigingen serieus wilt worden genomen.

Twee subverenigingen in een Gemeente

In de gemeente Renkum, met de vijf kerkdorpen, wa-ren tot voor kort twee imkersverenigingen te weten één in Oosterbeek, opgericht in 1946, met ruim 25 leden en één in Renkum, sinds 1916, van ongeveer gelijke

grootte. Reeds vele jaren waren er over en weer zeer goede contacten, men kwam bij elkaar op vergade-ringen, lezingen, voorlichting over ziektebestrijding en men organiseerde gezamenlijk honingkeuringen. Als je dan zo goed met elkaar omgaat en uit dezelfde regio je leden recruteert, waarom dan niet overgegaan tot één grote, sterke vereniging?

De leden beslissen

De beide besturen zagen een fusie wel zitten, maar hoe de leden er over dachten was nog een vraag. Van de trouwe, actieve leden was dat natuurlijk wel be-kend, maar die leden die je zelden of nooit ziet, zou-den wel eens roet in het eten kunnen gooien. In afzonderlijke vergaderingen werden de leden bijeen geroepen met als enige agendapunt het fusieplan! Natuurlijk werd er uitgebreid gediscussieerd over de pro's en contra's en moest er worden gestemd, alles uiteraard volgens de regeltjes. Alleen wanneer bei-de stemuitslagen een 2/3 meerderheid lieten zien, konden de besturen aan het fusieplan gaan werken. In Oosterbeek was iedereen voor, in Renkum waren drie tegenstemmers.

Hoe nu verder?

Enkele weken later zijn alle bestuursleden bijeenge-komen en hebben we het mandaat, dat we van onze leden hadden gekregen, namelijk het oprichten van een nieuwe vereniging en het opheffen van de twee oude, uitgevoerd. Als voorlopig bestuur fungeerden alle oude bestuursleden en een maand later werd tijdens de eerste gezamenlijke ledenvergadering het definitieve bestuur gekozen van de nieuwe imkers-vereniging 'De Korenbloem' Renkum/Oosterbeek e.o.

Eén jaar na de fusie

Telde de nieuwe vereniging na fusering ruim 50 le-den, één jaar na de fusie hebben we er 62. Een toe-name van 20%. Het is te simpel te veronderstellen, dat dit een gevolg zou zijn van de fusie alleen. Wel hebben we het laatste jaar veel aan de weg getimmerd met allerlei activiteiten als voorlichting op scholen, markten, honingkeuring en vooral de braaklegging (zie artikel van H. Joosten in het oktobernummer 1990 blz. 279 in het Groentje). Eerlijkheidshalve dient te worden gezegd, dat we de publiciteit niet hebben ge-schuwd en dat we ten aanzien van de vele activitei-ten de regionale media via persberichtjes steeds hebben geïnformeerd. Bescheidenheid moge nog steeds een deugd zijn, voor zo'n belangrijke natuur-hobby als bijenhouden hoeft je je echt niet te scha-men.

Fusie ook iets voor u?

Misschien gaan er in uw omgeving ook wel eens stem-men op om enkele subverenigingen samen te voe-gen. Bedenk dan wel, dat hiervoor eerst de sfeer en de tijd rijp moeten zijn. Wanneer er leden zijn, die bij fusie afhaken, omdat ze bijvoorbeeld vrezen, dat er

→

'nestwarmte' verloren gaat, iets waaraan om begrijpelijke redenen vooral oudere imkers hechten, het middel fusie wel eens erger zou kunnen zijn dan de kwaal!

Een voorbeeld om na te volgen

G.J.J. Luttikhuis, commissie Onderwijs VBBN

Dat velen in ons imkerswereldje actief zijn, weten we allang. Dat hun activiteiten zeer belangrijk zijn, vooral voor de subverenigingen zelf, zal niemand ontkennen. Soms verdienen hun activiteiten zelfs speciale aandacht, omdat ze in het belang zijn voor ons allen. Ze heb ik gemeend dat ik u de inhoud van de hieronder afgedrukte brief niet mag onthouden. Ze is alleszins lezenswaardig omdat hieruit duidelijk spreekt dat men 'ter bevordering . . .' bezig is en zoekt naar samenwerking met 'andere' imkers. En die ook inderdaad vindt, wat misschien een aanzet kan zijn tot een nog groter samenwerkingsverband, zoals velen van ons dat graag gerealiseerd zouden zien. En nu dan de brief, waarvoor ik nogmaals hartelijk dank zeg.

Sinds 1984 organiseert de Bossche vereniging bijenteeltcursussen binnen haar regio. Gezien het feit dat er een behoorlijk terrein 'braak' lag was het geen enkel probleem om een aantal cursussen op te starten. Dit jaar is er m.b.t. het zelfstandig cursussen organiseren, iets wezenlijks veranderd. In de praktijk bleek dat het aantal geïnteresseerden dat een cursus wilde volgen de laatste tijd stukken lager was dan in de afgelopen jaren. Om nu toch een zekere continuïteit te kunnen waarborgen, heeft de vereniging samenwerking gezocht en gevonden in de Regio Midden Brabant. Dit Samenwerkingsverband, waarbij zo'n 13 verenigingen aangesloten zijn, coördineert en organiseert cursussen op het gebied van bijenteelt. In samenspraak met het Regiobestuur en de bij de regio aangesloten verenigingen is er een cursussenplan op tafel gekomen dat in ruime mate in de behoefte voorziet.

In bedoeld cursusplan zijn de volgende cursussen opgenomen:

basis-, vervolg-, drachtplanten- en koninginneteeltcursussen. De basiscursus kent een jaarlijkse cyclus, de vervolgcursus een tweejaarlijkse cyclus. De drachtplanten- en koninginneteeltcursus worden respectievelijk om de drie en vier jaar gegeven. Binnen de Regio Midden Brabant zijn een drie-tal cursusplaatsen aangewezen t.w.: 's-Hertogenbosch, Tilburg en Boxtel. De betreffende leraren worden zoveel mogelijk in het eigen werkgebied aangezocht.

Het is een bekend gegeven dat op het terrein van de landbouwcursussen de laatste jaren flink geschrapt en bezuinigd is. Om dit zoveel mogelijk te voorkomen is bovenstaand plan aan de heer J. van Hemmen, regionaal inspecteur van het landbouwonderwijs, voorgelegd. Deze onderstreepte het nut van een dergelijke regionale aanpak. Dit plan, ondersteund door de gezamenlijke bijenteeltverenigingen, voorziet in een reële behoefte. De regio heeft m.b.t. cursusactiviteiten een cursuscoördinator benoemd. Hij vervult de rol van contactpersoon tussen de bijenteeltverenigingen en de betreffende landbouwscholen. Het is de bedoeling dat de verenigingen de propaganda voor eigen rekening nemen. Het is zeker niet de bedoeling dat de verenigingen alle initiatieven op het gebied van cursussen uit handen geven. Het mag als bekend worden verondersteld dat menig vereniging een flinke 'injectie' aan nieuwe leden heeft verkregen door zo nu en dan een cursus te organiseren. Dit laatste is zeker wel nog mogelijk maar dan op een ander terrein. Vereniging 's-Hertogenbosch organiseert kennismakingscursussen die door eigen leden met eigen materialen en leerpakket wordt verzorgd. Door een laag cursusgeld ($\pm$ f 35,-) werkt dit initiatief drempelverlagend. Een behoorlijk aantal mensen hebben met veel enthousiasme van deze mogelijkheid gebruik gemaakt. Als vereniging hebben we er een aantal zeer gemotiveerde imkers aan over gehouden.

Tot slot willen wij nog opmerken dat Regio Midden Brabant een organisatie is waarbij een dertien-tal verenigingen zijn aangesloten. Elf verenigingen zijn aangesloten bij de bond van bijenhouders van de NCB. Eén vereniging heeft zowel NCB- als VBBN-leden. De vereniging 's-Hertogenbosch is aangesloten bij de VBBN. In het dagelijks bestuur van de Regio hebben leden uit beide geledingen zitting. Als actieve vereniging hebben wij gemeend u over deze materie te moeten informeren. Deze behoefte wordt vooral gevoeld door het feit dat wij als zelfstandige vereniging geen eigen cursussen in de directe toekomst gaan organiseren.

Diploma-uitreiking basiscursus Bijenteelt

Samenwerkingsverband regio Midden-Brabant

G.F.M. van den Aker

Het samenwerkingsverband regio Midden-Brabant heeft op 25 oktober 1990 de basiscursus Bijenteelt afgesloten met een feestelijke bijeenkomst op de Regionale Groenschool te 's-Hertogenbosch. Deze cursus kwam tot stand in nauwe samenwerking met de Bijenhoudersvereniging 'St.Ambrosius' te 's-Hertogenbosch en werd gegeven door Paul van Doremaelen en René van Blaricum. De afsluiting van de cursus

werd ingepast in een activiteit van de regio Midden-Brabant met als thema 'Honing'. Naast de jaarlijkse honingkeuringswedstrijd werd door de heer H. van Gool, aan de hand van een aantal monsters, uitvoerig ingegaan op het keuren van honing en waarop de jury zoal let. De thema's honing-etiketten, honinganalyse, honingbewaren, gekristalliseerde honing weer vloeibaar maken werden uitvoerig belicht. Bij de quiz honingproeven bleek weer eens hoe moeilijk het is de juiste honingsoort in te vullen. Door de Inspecteur Landbouwonderwijs, de heer J. van Hemmen werd, na een korte inleiding, aan 17 cursisten het diploma uitgereikt.

De geslaagden zijn: G. Akkermans uit Kerkdriel; J. van Beurden uit Boxtel; B. Cattel uit Berkel-Enschot; A. Klijns uit Drunen; M. van Laarhoven uit Helvoirt; B. van Linder uit St. Michielsgestel; A. van Moergastel uit Drunen; J. Melsen uit Vlijmen; G. van Mourik uit Oisterwijk; J. Nagtegaal uit 's-Hertogenbosch; J. van Oirschot uit Best; J. Stenhuis uit Rosmalen; C. Valenkamp uit Rosmalen; A. van Veldhoven uit Oisterwijk; A. Verbunt uit Tilburg; J. van Winckel uit Esch en G. v.d. Flier-Brasz uit Vught.

De Hardenbergse jeugd leert imkeren

G.J.J. Luttkhuis, commissie Onderwijs

Wat een wens is van bijna elk bestuur van een subvereniging wist men in Hardenberg-Gramsbergen te realiseren. Maar liefst elf leerlingen van drie basisscholen volgden lessen over bijenteelt. En met succes. De theorie op school, de praktijk natuurlijk in de prachtige bijenstal te Holthone, waar een aantal volken van de vereniging naast het museum hun standplaats hebben. Dat het allemaal ijverige leerlingen waren, bleek vooral uit hun enthousiasme als ze eens echt zelf met de bijen bezig konden zijn. Een steekje af en toe, mocht niet deren. Ze wilden immers niet de mindere zijn van hun mentor! Met grote tevredenheid konden daarom voorzitter J. Hans en secretaris A. Oosterbroek onlangs, van elf geslaagden, niemand had afgehaakt!, een getuigschrift overhandigen. Wij willen hieraan graag onze felicitaties toevoegen.

Nog niet iedere cursist beschikt al over een eigen volk, maar het is een goed, oud gebruik dat een beginnende een zwerm krijgt van een imker of van de vereniging. Dus...

Graag vernemen we van de jeugd zelf t.z.t. hoe zij het 'imker zijn' ervaren. Uit de contacten met het bestuur, weten we dat het hun wens is dat deze activiteiten in den lande navolging vindt. Dit jaar gaat er bij hen weer een dergelijke cursus van start, met

hulp van nog meer enthousiaste mentoren. Dat een dergelijke activiteit koren op de molen is van de onderwijscommissie, spreekt vanzelf. Zij is dan ook zeer erkentelijk voor dit voorbeeldige initiatief.

<i>De geslaagden zijn:</i>	Jelle Nijeboer
Witske Cuperus	Debora Toonen
Jan Diepenveen	Björn Wesselink
Gert-Jan Huiskens	Alfred ter Wijlen
Daan Luttkhuis	Gerko ter Wijlen
Henk Hermans Nap	Henny Wilpshaar

Nieuwjaarsreceptie subvereniging Enschede

Dit jaar hield de subvereniging Enschede een nieuwjaarsreceptie in het Lammerinkswonner. Vele leden maakten van deze gelegenheid gebruik om elkaar een honingrijk en gelukkig nieuwjaar toe te wensen. De voorzitter Warner Braspenning hield een toespraak waarin hij terugblikte en vooruit keek. Daarna werden enkele leden, die 25 jaar of langer lid zijn van de subvereniging Enschede in het zonnetje gezet.

Het Hoofdbestuur, de heer G. Luttkhuis, reikte de ronde, verzilverde verenigingsspeld uit aan de volgende leden:

W. Assink, N.J. van Daalen, G.L. Egberink, J.H. Mor-sink, H.H. Schutte, F. van de Velde-Kooiman en A.G.H. Wiggers.

Al met al was het een gezellige, zonnige zondagochtend.

Officiële mededelingen

Tips

C. van den Brand,
DLV, Postbus 9695, 4801 LT Breda

Maart-tips

- Verplaatsen op de stand is alleen nog mogelijk als er geen reinigingsvlucht is geweest.
- Een bijenkroeg is nu gewenst. Plassen water vlak voor de kasten zijn teveel van het goede; leg stro of takjes neer om binnenkomende bijen niet te laten verkommeren met de stal in 't zicht.

- Open de kasten zo min mogelijk om afkoeling te voorkomen. Een flinke tik op de kast die de bijen laat bruisen verteld dat het volk goed is, ook al is het nog niet op reinigingsvlucht geweest.
- Volken die naar de wilgen gaan, krijgen een voor-sprong. Op het fruit betekent dat meer honing en een tevreden fruitteiler. Eind maart kunnen sommige wilgesoorten al gaan bloeien.
- De bijen moeten 'met hun neus op de wilgen staan' en de stand moet niet al te beschut zijn om onnodig uitvliegen te voorkomen.
- Nederland telt nog vele onontdekte wilgebosjes en -stroken, ook op de drogere zandgronden.
- Uitgebloeide wilgetakken uit de vaas hebben vaak waterwortels. Na inkorten van het groen en een poosje vertroetelen in vochtige tuingrond kunnen ze her en der geplant worden. Vers- of niet ingedroogd snoeihout van de wilg kan nog zonder meer in de grond worden gestoken. Gebruik geen takuiteinden maar vingerdikke tot polsdikke takken.
- Van wilgetakken laat zich ook een uitstekend scherm vlechten om een stand af te schermen. Het scherm zal uitlopen en een dichte groene muur gaan vormen die af en toe eens bijgesnoeid moet worden.
- Op echt mooie warme dagen aan het eind van de maand kunnen de raten van korven ingekort worden tot aan het broednest.
- De afgelopen maanden was controle op broed niet mogelijk. Wanneer u nu weer broed onder ogen komt, let dan op onregelmatig broed met ingezakte dekseltjes, gaatjes en een typische lucht: Amerikaans vuilbroed! De luciferproef zal het bewijzen.
- Ook u kan volgend jaar al wat verdiend hebben door volkjes te verhuren voor de bestuiving van aardbeien en paprika's onder glas.

Cursussen

Almere

De subvereniging Almere start eind februari een cursus bijenteelt voor gevorderden. De kosten zullen f 150, - bedragen. Inl.: P.F.A. Vos de Wael. Tel. 03420-21101.

Bussum

Beginnerscursus start 19 februari. Inl. en opgave: J.M. Vernier, tel. 02159-42127.

Boxtel

De regio Midden-Brabant start op 21 februari 1991 met een drachtplantencursus. De kosten zullen f 250, - bedragen, dit is incl. cursusmaterialen, koffieverstrekking tijdens theorielessen, examenkosten en verzorging diploma-uitreiking. Inl. en opgave: 013-332228.

Emmen

De subvereniging Emmen organiseert een bijencursus voor beginners. De cursus start begin maart en wordt gegeven in de LAS te Emmen. Cursusleider is de heer E. Meijberg uit Odoornerveen. De kosten bedragen f 150, - per persoon.

De subvereniging Emmen organiseert een bijencursus voor gevorderden. Deze cursus start begin januari 1991 en wordt gehouden op dinsdagavonden in de LAS te Emmen. Docenten zijn de heren J.H. van Riel uit Ter Apel en W. de Kleine uit Emmen. Deelnemerkosten bedragen f 150, -.

Opgave en linlichtingen voor beide cursussen bij W. de Kleine, Laan van de Iemenhees 528, 7823 JW Emmen. Tel. 05910-21958.

In januari 1991 wordt in Emmen een ziektebestrijdingscursus gegeven. Deze cursus staat onder auspiciën van de Groep Drenthe. Inl.: Catherine Reuten, tel: 05910-23827.

Harderwijk

Eind februari organiseert de Groep Veluwe Noord een cursus bijenteelt voor beginners. Inl.: D. Bosch. Tel. 038-213470 (Agrarisch Opleidings Centrum te Zwolle). De kosten zullen f 150, - bedragen.

Tilburg

De regio Midden-Brabant start op 7 februari 1991 een cursus bijenteelt voor beginners. De kosten zullen f 175, - bedragen, dit bedrag is incl. cursusmaterialen, koffieverstrekking tijdens theorielessen, examenkosten en verzorging diploma-uitreiking. Inl. en opgave: 013-332228.

Buiten het bovenstaande worden er ook nog cursussen georganiseerd door de volgende subverenigingen:

Alphen a/d Rijn (beginners), Amsterdam (beginners), Beemster (beginners), Betuwe (beginners, gevorderden en drachtplanten), Bunnik (beginners en drachtplanten), Bussum (beginners, gevorderden en koninginneteelt), Dordrecht (beginners en korfvlechten), Driebergen (beginners), Ede (beginners, gevorderden en insektenbestuiving), Emmen (gevorderden), Enschede (beginners, gevorderden, drachtplanten en korfvlechten), Flevoland (beginners en gevorderden), Haarlem (beginners), Kollumerzwaag/Bergum (gevorderden), Leiden (beginners), Ooststellingwerf (beginners), Rotterdam (beginners), Zutphen (beginners en gevorderden) en Zenderen (beginners).

Telefoonnummers kunt u opvragen bij het secretariaat van de VBBN, Marga Canters. Tel. 08370-22422 (dinsdag t/m vrijdag).

Agenda

Vanaf heden tot en met 12 maart 1991

In het Educatief Museum aan de Badhuislaan te Hilversum is vanaf heden tot en met 12 maart a.s. de nieuwe expositie 'De Bij en Wij' te bezichtigen. Toelichting elders in dit nummer.

9 maart Emmen

Lezing door dr. Blaauw uit Helmond in de kantine van het Slachthuis over bijen- en wespenallergie. De lezing begint om 10.00 uur. De heer Blaauw is een van de twee artsen in Nederland, die zich al jaren bezighoudt met allergische reacties op bijengif en de behandelingswijze om van deze allergie af te komen. Inl.: W. de Kleine. Tel. 05910-21958.

19 maart Lonneker

De heer Snel vertoont dia's van een zwerftocht langs de natuurreservaten van Colorado, Utah, Arizona en Nieuw Mexico. Tevens is onze depothouder aanwezig met zijn voorjaarshandel. Wilt u bestellingen tijdig opgeven. Aanvang 20.00 uur in hotel Savenije te Lonneker. Organisatie door subvereniging Enschede. Inl.: H. Bonnes. Tel. 053-304868.

23 maart Ede

Algemene Ledenvergadering van de VBBN in cultureel centrum 'De Reehorst' te Ede. Zie elders in dit nummer.

29 maart Emmen

Bijenmarkt op het Marktplaats van Emmen. Inl. W. de Kleine. Tel. 05910-21958.

30 maart Etten-Leur

Bijenmarkt bij het winkelcentrum. Diverse kramen met planten, zaaigoed en imkersartikelen. Inl.: C. Janssen. Tel. 01608-12284.

1 april Schaijk

Bijenmarkt in en bij café 'De Postduif' te Schaijk. De markt duurt van 10.00-13.30 uur. Er zullen diverse kramen aanwezig zijn o.a. het IVN. Inl. H. van der Heijden. Tel. 08866-1641.

5 april Leiderdorp

De heer Th.J.A. de Ronde uit Utrecht zal ons uit de doeken doen welke implicaties het zwermgedrag heeft voor de imkerpraktijk. In wijkcentrum 'Zijkwartier', Van der Marckstraat 19. Inl.: mw. v.d. Pavert. Tel. 071-220378

6 april Zenderen (bij Borne)

De Carnicacub Oost-Nederland organiseert voor leden en geïnteresseerden een Carnica-dag in de AOC-Twente, voorheen de HTS, Hertmerseweg 42 te Zenderen bij Borne. Aanvang 10.30 uur. Inl.: G.J.J. Luttikhuis. Tel. 05410-13649.

6 april Boxtel

Bijenmarkt van 10.00-15.00 uur. Bij de oude Middelbare Agrarische School, Past.Erasstraat te Boxtel. Inl.: Frans Maas. Tel. 04116-75221 (na 18.00 uur).

11 april Oosterwolde

Lezing door Arjen Neve om 19.45 uur in 't Anker', J.Frankensingel 30 te Oosterwolde. Toegang gratis. Inl.: K.S. Gerritsen. Tel. 05160-15019.

12 april Enschede

Voorjaarswandeling in het Smalenbroek onder leiding van de heer Wesselo. Verzamelen om 18.30 uur bij de trimbaan (parkeerplaats) aan de Buurserstraat te Enschede. Dit is tegenover garage Heron.

13 april Driebergen

Bijenmarkt bij de Bosrandschool aan de Arnhemse Bovenweg. De markt begint om 07.00 uur en duurt tot 12.00 uur. Inl.: J. Dommerholt. Tel. 03430-14820.

13 april Emmen

Lezing 'Bijenplant in beeld' door Arjen Neve om 10.00 uur in de kantine van het Slachthuis, 1e Bokslotweg te Emmen. Inl.: W.de Kleine. Tel. 05910-21958.

20 april Dordrecht

Bijen- en Honingmarkt op het Beverwijckplein. De markt duurt van 09.00-16.00 uur. Inl.: A. Stremmer. Tel. 078-158677.

20 april Kesteren

Bijenmarkt bij 't Ambtshuis' op het Dorpsplein. De markt duurt van ±08.00-12.00 uur. Inl. M. van Blijderveen. Tel. 08886-1263.

23 april Noordbergum

Arjen Neve, met name bekend als vaste auteur in het Groentje, zal een avond verzorgen (met dia's) over 'Bloemen en Bijen'. Georganiseerd door de subverenigingen Kollumerzwaag en Bergum. Iedere belangstellende, ook niet-leden, is welkom in Dorps-huis De Balstien, Van Cronenburgweg 20 te Noordbergum. Aanvang 19.45 uur. Inl. E. Koster. Tel. 05113-3545.

26 april Leiderdorp

Evenals vorig jaar zal de ruilmarkt drachtplanten vóór de jaarvergadering plaatsvinden, en wel van 19.30-20.15 uur. Omstreeks 20.45 zal de jaarvergadering plaatsvinden. Diverse werkgroepen en commissies, alsmede het bestuur brengen verslag uit. Deze bijeenkomst zal een enigszins feestelijk karakter krijgen i.v.m. het 80-jarig bestaan van de subvereniging Leiden.

27 april Borne

Bijenmarkt. Naast diverse handelaren zullen ook diverse milieu-organisaties aanwezig zijn. Ook zijn er die dag de jaarmarkt en de veemarkt in Borne. De markt duurt van 08.00-17.00 uur. Inl.: A.H. Hövels. Tel. 074-426994.

30 april Groenlo

Bijenmarkt bij hotel 'Meijer' aan de Ruurloseweg 1 te Groenlo. De markt wordt gehouden van 08.00-13.00 uur. Inl. de heer Dammers. Tel. 05440-62173.

4 mei Baarlo

Bijenmarkt op het Marktplaatsje te Baarlo. De markt duurt van 9.00-13.30 uur. Inl.: J. van Wylick. Tel. 04707-1420.

5 mei Liempde N.Br.

Bijen- en Drachtplantenmarkt in en om café 'Het Wapen' op het Raadhuisplein. De markt duurt van 10.00-16.00 uur. Inl. G. Raaimakers. Tel. 04113-2169.

Tot onze grote ontsteltenis is op 14 februari 1991 op 62-jarige leeftijd plotseling overleden onze imkervriend

JACOB JAN BAIS

Hij was als secretaris de stuwende kracht van de Terschellingse imkervereniging.

Een aantal dagen voor zijn overlijden zijn onder zijn leiding de eerste palen voor de bijentuin in de grond geslagen, waar hij schoolkinderen wilde betrekken bij het grote natuurgebeuren.

In Jaap Bais verliezen wij een vriend die overal en altijd aanwezig was.

Jaap, we zullen je missen maar nooit vergeten.

De imkers van Terschelling

SPEURBIJTJES

Opgave schriftelijk. Tarief: 20 woorden f 7,50, elk woord meer 35 cent; te voldoen bij vooruitbetaling door storting op giro 846801 t.n.v. VBBN Wageningen.

TE KOOP: enkele bijenvolken op raat. Carnica F1. Schiermoer x 03 Lemmer. Tel. 05270-12255 (Emmeloord).

TE KOOP: een aantal bijenvolken. Met of zonder Albertikasten, prijs n.o.t.k. Tevens een partij honing in emmers van 12,5 kg. Prijzen variërend van f 4,- t/m f 10,- p.kg. D.J. Wassink, Hogeweg 16, 7055 AK Heelweg. Tel. 08352-42459.

TE KOOP: sterk uitgewinterde bijenvolken. Ook Buckfast diverse lijnen in Simplex- of Dadantkasten, eventueel op ramen. Imkerij 't Schuurtje', Oud Loosdrechtseweg 115, 1231 LS Oud Loosdrecht. Tel. 02158-24104.

TE KOOP: bijenvolken op raam. Prijs per volk f 100,-. Bijenvolken met kast, prijs n.o.t.k. Tel. 04194-2661 (Den Dungen).

TE KOOP: 10 bijenvolken op 20 ramen in 10 nieuwe Spaarkasten. Tel. 08895-41227 (Berg en Dal).

TE KOOP: prima bijenvolken in Spaarkasten z.g.a.n. en enkele korven met bijen. Tel. 05296-3832 (Nieuwleusen).

TE KOOP: 25 bijenvolken Carnica F1 en Buckfast F1; kast Mo-bee-hive: bedrade nieuwe raampjes (Spaarkast). Tel. 04936-91356 (Asten).

TE KOOP: Groentjes 1959 t/m 1989 compleet; idem 1970 t/m 1989 incompleet, tegen redelijk bod. Tel. 04180-12547 (Zaltbommel).

TE KOOP: bijenstal 3,00m x 2,00m x 2,00m, 7 volken in Spaarkast, 3-raams honingslinger, 1 aanhanger 2,00m x 1,20 m. F. Timmerman, Caenstraat 526, 7002 GT Doetinchem. Tel. 08340-32302.

TE KOOP: wassmelter, 6-raams kasten (1 BK + 1 HK), 10-raams kasten (2 BK + 1 HK). Allen met f.g. bodem. Tel. 05220-58535 (Meppel).

TE KOOP: bijenvolken op raam f 150,- per volk. F. Verma-ning. Tel. 05134-2296 b.g.g. 2126 (St.Nicolaasga Frl.).

TE KOOP: slinger RVS, ontzegelbak, aftapvat en dubbele honingzeef. Tel. 03403-72411 (Utrecht).

TE KOOP: enkele nieuwe Simplex- en Spaarkasten en 3-en 6-raams WBP, compleet met gaasbodem en schuifla en eventueel voerbak. Tel. 08355-1107 (ná 18.00 uur)(Dinxperlo).

TE KOOP: 7 bijenvolken, elk op 20 ramen in Spaarkast incl. bijbehorende plastic voerbak en koninginnerooster à f 200,- per volk. Tel. 01110-12170 (Noordgouwe).

TE KOOP: onze raszuivere Carnicamoeren betaan dit jaar uit de volgende lijnen: Troiseck Hoffm; x Troiseck Hoffm; Lunz 07 x Troiseck 07, Lunz 07 x Celle en 03 x 03. C.i. lijsten liggen ter inzage. Koninginnen worden in Lemmer bevrucht, standbevruchte koninginnen f 25,-. Verzending per post. Ook te leveren volkjes op 3 ramen. Vanaf nu kunt u bestellen, levering volgens binnenkomst. Carnica Imkerij regio Dedemsvaart, M.H. Dekker, Diepenbroekstraat 2. Tel. 05230-12192 (ná 20.00 uur).

TE KOOP: 3 Spaar- en 5 Simplexkasten. 5 Korven en 2 boogkorven. Tel. 08380-23059 (Ede).

TE KOOP: Koolzaad-, Bloemen- en Zonnebloemhoning in 5, 10, 25 en 40 kg emmers of 300 kg vaten. Vanaf f 3,50 p.kg. A. Daalder, Rucher 89, Leugny F-89130 Toucy Frankrijk. Tel. 09-33-86476199.

AT HAY-ON-WYE, the international centre for old books. B&K BOOKS specialise in out of print and unusual books on bees and allied subjects. Current catalogue and update on request. B&K Books, Riverside, Newport Street, Hay-on-Wye, via Hereford, HR3 5BG, U.K.

GEZOCHT: handgeschreven bijenboek van B.J.J.R. Walrecht, door Paul Walrecht, Universiteit Twente. Indertijd meegegeven aan een 'imker'-student. Tel. 053-761076

4 Jaar alweer dat Thea en Nico Oudhof, het natuurpark DE HAUT LANGUEDOC in Zuid Frankrijk, bij de echte natuurliefhebber een apart plaatsje hebben bezorgd op hun SVR camping (40 pl) of in één van hun vakantiehuisjes. Domaine du Pioch, 34330 Fraïsse sur Agout. Tel. 09-33-67976172.

TE HUUR: zomerhuisje in Zuid Zweden, 6 pers. en 4 pers. Fietsen en boot aanwezig, v.a. f 375,- p.w. incl. Incl. 05907-3528.

TE HUUR: gezellig verbouwd voorhuis van hobbyboerderij. Voor weekend en vakantie, bij bos, fietsen aanwezig. Tel. 05296-2939 (Punthorst).

TE HUUR: bij Sneem in Ierland, 1 minuut van oceaan: comfortabele 4-persoons bungalow voor natuurliefhebbers, wandelen en vissen. Hendriks. Tel. 070- 3997952.

STAND-BEVRUCHTE (f 25,-) en Lemmer-bevruchte (f 40,-). Carnica moeren. Ook in kernvolkes (3r. HK of BK) leverbaar (f 125,-). Eigen selectie. Beperkt leverbaar. Bijenteeltbedrijf Jaap Duijvetter, Sytzamaweg 44, 8822 VD Arum. Tel. 05176-2004.

Wie wil er BIJENPOSTZEGELS ruilen: stuur mij u dubbele, ik stuur u de mijne retour. J. Dribergen, Oegstgeesterweg AB 'Mon Desire', 2231 BG Rijnsburg.

TE KOOP: Schotman handboek der moderne bijenteelt, 3e druk jaar 1948 f 95,-. Tel. 055-424528 (Apeldoorn).

TE KOOP: 4 Simplexkasten en 1 zonnewassmelter. In één koop. Tel. 03494-51291 (Nijkerk).

TE KOOP GEVRAAGD: honingslinger en zonnewassmelter voor redelijke prijs. Tel. 05708-2386 (Olst).

Imkersbedrijf „DE IMMENHOF“

Biedt U een ruime sortering HONING voor wederverkoop zoals: Bloemen-, Linde-, Acacia-, Klaver- en Heidehoning. Tevens leveren wij alle artikelen voor de moderne en traditionele bijenteelt. Inkoop van oude raat, zegelwas en ruwe was.

Wij zijn geopend: ma, di, do en vr: 13.30 - 20.00.

Zaterdag: 8.00 - 12.00 en na telefonische afspraak.

Harremaatweg 36, 3781 NJ Voorthuizen. Tel. 03429-2046.

BIJENSTAND Fa. H.T. VAN DAM & ZN., JUBBEGA (Fr.), ☎ 05165 - 13 82 FAXNR. 05165-1839

kan U alles leveren voor de moderne bijenteelt.

Kunstraat, bijenwoningen en onderdelen uit eigen werkplaatsen. Door eigen steeds grotere importen van diverse gereedschappen steeds bij ons de laagste prijzen. Tevens voor **wederverkoop** diverse kleuren meubelwas en honing van de fijnste kwaliteiten.

Vraagt onze prijscourant van materialen en/of meubelwas en honing even aan. Wij zenden U die gaarne gratis toe.

Wij komen weer op de te houden Bijenmarkten.

„niet de grootste, wel de goedkoopste“

ProPol Apitherapie Produkten

Biedt U de BEST WERKZAME en MEEST COMPLETE serie

PROPOLIS PRODUKTEN

Maar ProPol is ook hét adres voor **KONINGINNEGELEI, STUIFMEEL, HONINGZEEP en natuurlijk de AMBROSIA HONING-KRUIDENWIJN**

Bovendien omvat ons assortiment een grote sortering **GESCHENKARTIKELEN** (o.a. Haslinger - Oostenrijk / Moosmuller - Dld, Melvitaflore - Frankrijk)

Onze produkten zijn o.a. verkrijgbaar bij HET BIJENHUIS, diverse IMKERDEPOTS en IMKERIJEN

Vraag het (GRATIS) informatieboekje en de prijslijst. Ook hebben wij een speciale prijslijst voor wederverkoop.

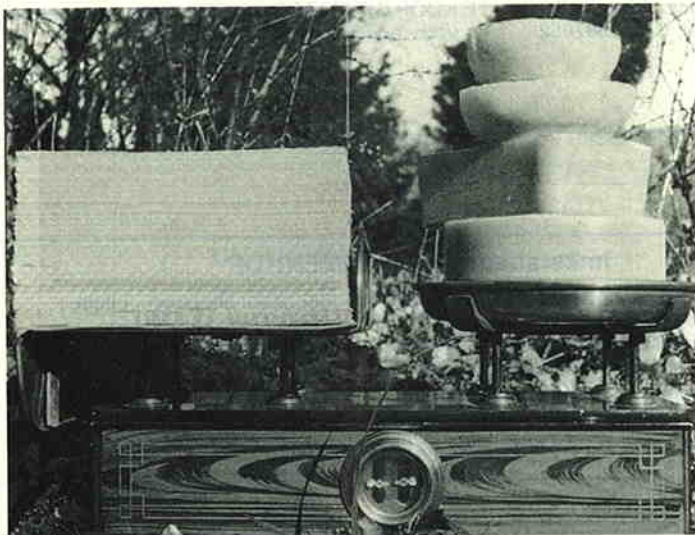

ProPol Apitherapie Produkten
Ronde Hoep Oost 15 / tel.: 02963-4593
1191 KB Ouderkerk a/d Amstel

Kwaliteitswas
omruilen tegen kwaliteitskunstraat
Dat kan!

**MEER DAN
25 DEPOTS**

**1 kg zuivere was tegen
 1 kg kunstraat
 Bijbetalen slechts f 5,-**

*altijd
 dichtbij.*

HET BIJENHUIS
WAGENINGEN

Friesland: H. Akkerman, Oostenwoldseweg 47, 8421 RP Oldeberkoop. Tel. 05164-439.

Groningen: Fenna en Ger Postma, Kampenslaan 8, 9626 TE Schildwolde. Tel. 05982-1455.

Onstwedde: H. Bessembinder, Westsinghuizerweg 18, 9591 VJ Onstwedde. Tel. 05991-1226.

Emmen: I.A. van Groningen, Vaart Z.Z. 124, 7833 AG Nieuw Amsterdam. Tel. 05915-52721.

Staphorst: W. Bloemert, Lankhorsterweg 28, 7951 PP Staphorst. Tel. 05220-52865.

Vriezenveen: G.J.L. ten Cate, Verzetstraat 54, 7671 GL Vriezenveen. Tel. 05499-63040.

Enschede: A.M. Spij, Stenlandweg 21, 7548 BV Boekelo. Tel. 05428-2703.

Reggedal: H. Jansen, Lochemseweg 7, 7475 PA Markelo. Tel. 05475-1238.

Gorsse: G.J. Lensink, Deventerweg 4, 7213 EG Gorsse. Tel. 05759-2468.

Achterhoek: B. Meijerman, Dwarsdijk 6, 7025 CR Halle. Tel. 05736-1479.

Winterswijk: M.J. Grevers, Miste 4, 7118 WB Winterswijk. Tel. 05430-65239.

Flevoland: mw.H. Mulder-Scheepmaker, Boeier 04-58, 8242 CL Lelystad. Tel. 03200-40393.

Epe: Coöp. Novaco, Paasvuerweg 7, 8161 CA Epe. Tel. 05780-12317.

Betuwe: mw.C.M.W. Diks, Hermoesstraat 17, 4062 PP Zennewijnen. Tel. 03445-1773.

Apeldoorn: 'De Imkershop', Jan Lievevro, L.Biesterfeldstraat 4, 7315 JM Apeldoorn. Tel. 055-216850.

Varsseveld: G.H. Wessels, Molenweg 11a, 7055 AW Heelweg. Tel. 08352-41628.

Lent: mw. J.M. de Jong, Spoorstraat 3, 6663 AE Lent. Tel. 080-234357.

Bunnik-Houten: B.Th. Barten, Koningslaan 23, 3981 HD Bunnik. Tel. 03405-61742.

't Gooi: Imkerij 't Schuurtje', G. van Ginkel, Oud Loosdrechtseweg 115, 1231 LS Loosdrecht. Tel. 02158-4104.

West-Friesland: Klaas Verlaet, Ganker 11, 1654 JH Benningbroek. Tel. 02297-2325.

Noord-Holland: H.S. Homburg, Velsersduinweg 165, 1971 ZB IJmuiden. Tel. 02550-21530.

Zoetermeer: H.A. Klomp, Bordeauxstraat 19, 2711 CK Zoetermeer. Tel. 079-41985.

Noordwijk: A. Bos, Losplaatsweg 8, 2201 CV Noordwijk. Tel. 01719-18440.

Rotterdam: mw.en dhr. Schmitz, Molecatensingel 266, 3077 SH Rotterdam. Tel. 010-4833944.

Gouda: C. Bos, 3e Tochtweg 6, 2841 LM Moordrecht. Tel. 01802-1227.

Schouwen-Duiveland: mw. E. Louws-v. Stekelenburg, Weth. v. Klinkenstraat 15, 4306 CT Nieuwerkerk. Tel. 01114-2113.

Walcheren: A.H. Verboven, Bisschopsstraat 25, 4353 BN Serooskerke. Tel. 01189-1499.

Zeeuws-Vlaanderen: Iz.de Hullu, St.Jansdijk 10, 4504 PB Nieuwvliet. Tel. 01171-1458.

idem: K.J. Wolfert, Pr.Mauritsstraat 21, 4571 HB Axel. Tel. 01155-2720.